

מזמור ע"ט

Tikkun Lail Shavuos 5784

Young Israel of Woodmere

Rabbi Andrew Sicklick, DDS

Volume 19

2024

(א) ויהי בבא דוד ונאנשיו צקלג ביום השלישי נעמלקי פשוטו אל-נגב ואל-צקלג ויכו את-צקלג וישרפו אתה באש: (ב) וישבו את-הנשים אשר-בה מקטן ועד-גדול לא המיתו איש ונהגו וילכו לברכם: (ג) ויבא דוד ונאנשיו אל-העיר והגה שרופה באש ונשיהם ובניהם ובנתיהם נשבו: (ד) וישא דוד והעם אשר-אתו את-קולם ויבכו עד אשר אינ-בהם פח לבכות: (ה) וישתי נשי-דוד נשבו אחינעם היזרעלית ונאביגליל אשת נבל הפרמלי: (ו) ונמצר לדוד מאד כיי-אמרו העם לסקלו כיי-מרה גפש פלי-העם איש על-בנו בניו ועל-בנתיו ויתסוק דוד ביקוק אלקיו: ס

(ז) ויאמר דוד אל-אביהו הכהן בן-אחימלך הגישה-גא לי האפד ויגש אביהו את-האפד אל-דוד: (ח) וישאל דוד ביקוק לאמר אך-דף אחרי הגדוד-הגה האשגנו ויאמר לו רדף כיי-השג פשיג והצל פציל: (ט) וילך דוד הוא ונשי-מאות איש אשר אתו ויבאו עד-גחל הבשור והנותרים עמדי: (י) וירדף דוד הוא ונשי-מאות איש ונעמדו מאתיים איש אשר פגרו מעבר את-גחל הבשור: (יא) וימצאו איש-מצרי בשדה ויקחו אתו אל-דוד ויתנו-לו לחם ויאכל וישקהו מים: (יב) ויתנו-לו פלח דבילה וישגי צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא-אכל לחם ולא-שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות: ס

(יג) ויאמר לו דוד למי-אתה ואי מזה אתה ויאמר גער מצרי אנכי עבד לאיש עמלקי ונעזבני אדני כי חליתי היום שלשה: (יד) אנחנו פשוטנו וגב הכרתי ועל-אשר ליהודה ועל-נגב קלב ואת-צקלג שרפנו באש: (טו) ויאמר אליו דוד התורגני אל-הגדוד הגה ויאמר השבעה לי באלים אמתמימני ואם-תסגרני כנד-אדני ואורדך אל-הגדוד הגה: (טז) וירדהו והגה נשים על-פני כלי-הארץ אכלים ושתים ותגים בכל-השגל הגדול אשר לקחו מצרי פלשתים ומצרי יהודה: (יז) ויבם דוד מהגשף ועד-הערב למחרתם ולא-נמלט מהם איש כי אם-ארבע מאות איש-גער אשר-רכבו על-הגמלים וינסו: (יח) ויצל דוד את כלי-האשר לקחו עמלק ואת-שתי נשיו הציל דוד: (יט) ולא נעדר-להם מו-הקטן ועד-הגדול ועד-בנים ובנות ומשלל ועד כלי-האשר לקחו להם הכל השיב דוד: (כ) ויקח דוד את-כלי-הצאן והבקר נהגו לפני המקנה ההוא ויאמרו זה שלל דוד: (כא) ויבא דוד אל-מאתים האנשים אשר-פגרו מלכתו אחרי דוד וישבם בגחל הבשור ויצאו לקראת דוד ולקראת העם אשר-אתו ויגש דוד את-העם וישאל להם לשלום: ס

העמק דבר דברים (פרשת כי תצא) פרק כה פסוק יז

(יז) זכור את אשר עשה לך עמלק. סמך ענין להקודם, פרש"י עפ"י מדרש תנחומא אם שקרת במדות הוי דואג מגרוי האויב וכו', וא"כ נראה שעמלק בא בעון משקלות, והוא פלא שהרי לא היה במדבר מסחור שיהא בהם מדות ומשקלות. אבל הענין יבואר ע"פ שנתבונן על מה שהפליגו חז"ל במס' ב"ב ס"פ הספינה בעון משקלות, עד שאמרו חמור עון משקלות יותר מגלוי עריות, ומדוע חמור זה משארי גנבות, ותו מה זה דמיון משקלות לג"ע עד שאמרו שזה חמור מזה, ונראה דכלפי שאמרו חז"ל ג' עבירות חמורות, היינו ג"ע ע"ז ש"ד, וחומר שבג' אלו אינו תלוי בעונש, שהרי עונש חילול שבת חמור מעונש עריות, אלא באשר שהאדם החוטא בא לחטוא בא' מג' אופנים, או מהעדר האמונה בה' ובתורתו, או מצד התגברות התאוה, או מצד התגברות הכעס וכדומה במדות שנוגע בין אדם לחבירו, והנה הראש שבהעדר אמונה הוא ע"ז, והראש בתאוה הוא ג"ע, והראש שבמדות רעות הוא ש"ד, וכל עונות באים בא' מג' אופנים הללו, כגון המחלל שבת מצד פרנסה, ה"ז נוגע באמונה והוא שמץ ע"ז, ואם למלוי תאות נפשו ה"ז ענף מעריות, והנה הגרוע בשלשה עונות הללו הוא ע"ז, באשר נוגע לאמונה, וגם רחוק מן התשובה וכל באיה לא ישובון, ומעתה הגונב מחבירו כלי יקר, יכול להיות שבא מצד התאוה לאותו כלי וה"ז מגדר עריות, אבל העושה משקלות שקר, אינו מדרך התאוה אלא חסרון אמונה בה' הזן ומפרנס בהשגחה פרטית לפי מעשיו, וה"ז מגדר ע"ז, על כן אמרו דעון משקלות אף על גב שאינו אלא ענף מע"ז ועדיין רחוק מראש הכפירה, מ"מ הוא חמור מג"ע שהוא ראש פרעות התאוה, באשר חסרון אמונה קשה לתשובה וגם נוגע לכבודו ית"ש. ואחר שכן נשוב לענין הפרשה של עמלק, דכתיב היש ה' בקרבנו אם אין ויבא עמלק, והענין תמוה איך נפל ספק בלבבם אחר ראות עיניהם כל הנסים, וביארנו שם שנסתפקו אם ה' בקרבם היינו בדרך הטבע, וכשימות משה ולא יהיה עוד נסים, וע"ז החסרון באמונה בא עמלק, והיינו בעון משקלות:

סאבלימינל והצל עם רביב כנר - זה עלינו
לא יהודי קטן פחדן עם ברכיים רועות

יהודי עם כוח אש תמרות עשן וחרבות

זה א-ל הנקמות בשם הנשמות

לא אין לי רחמים ואין לכם סליחות

זרע עמלק לא יעזרו לכם תפילות

אין מחילה לנחילי חולדות תמותו במחילות

זרעו של עמלק

המן שמטיל עלינו גורלות הוא מזרע אותו עמלק שהטיל עלינו גורלות במלחמה הראשונה. על כך נאמר (שמות יז, יד-טז):

(יד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זִכְרֵךְ עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: (טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי: (טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל פֶּס יְהוָה מִלְחָמָה לְה' בְּעַמְלֵק מִדָּר:

נאמר על כך בפסיקתא (פסיקתא רבתי, איש-שלום, ט, יב):

אמר רבי לוי בשם רבי חמא בי רבי חנינא: כביכול, כל זמן שזרעו של עמלק בעולם, לא השם שלם ולא הכסא שלם, נעקר זרעו של עמלק - הכסא שלם והשם שלם.

האם עמלק זה אדם או עם? מקובל לחשוב שעמלק הוא עם, לא אדם מסויים. אם כן, מדוע כתוב "כל זמן שזרעו של עמלק בעולם"? על אדם ניתן להגיד משפט כזה, אך ביחס לעם צריך היה להיכתב: "כל זמן שעמלק בעולם!"

אלא חז"ל בפסיקתא מלמדים אותנו, שיגיע זמן שבו לא יהיה עם עמלקי בעולם, כפי שלא יהיה גם עם כנעני ופריזי חתי ואמורי, משום שסנחריב עתיד לבלבל את כל העמים. אולם למרות שלא יהיה עם עמלקי, הזרעים שזרע עמלק בעולם ימשיכו להניב פירות. ומה שזרע עמלק בכל הדורות הוא כח ההרס, כח ההשחתה. אומר הקב"ה: כל עוד שהזרעים שעמלק זרע עדיין קיימים - אין הכסא שלם ואין השם שלם.

בקום עלינו אדם

חז"ל (מגילה יא.) מספרים על חבורה של אמוראים שישבה ודנה בשאלה היכן רמוז המן הרשע בתורה, שכן לכל דבר יש רמז בתורה. הם הכירו כמובן את הדרשה במס' חולין (קלט): "המן מן התורה מנין? "המן העין" (בראשית ג, יא)". דרשה זו מלמדת, שמקורו של המן הרשע הוא הנחש. אולם אותם אמוראים דנו בשאלה אחרת: היכן האיש המן רמוז בתורה?

רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: "שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם" (תהלים קכד) - אדם ולא מלך.

ומפרש רש"י: אדם ולא מלך - זה המן".

בהסטוריה אנו רואים, שבדרך כלל קם עלינו מלך. אך כאן קורה דבר אחר. לא המלך אחשוורוש קם עלינו, אלא אחד השרים שלו. ושר ביחס למלך - הוא רק אדם.

את הפסוק "בקום עלינו אדם" דורש רבי חיים ויטאל (עץ חיים, תהלים שם): "אדם - זה ישמעאל", שנאמר (בראשית טז, יב) "והוא יהיה פרא אדם". אם כן פעם 'אדם' נדרש כישמעאל, ופעם כהמן, כלומר מזרעו של עשו. והרי עשו וישמעאל העמידו שתי אומות שונות! כיצד ניתן לדרוש אותה מילה ('אדם') על שני עמים שונים?

התשובה היא, שבהתחלה ישמעאל ועשו אכן היו שני עמים שונים.

וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מִלְּשָׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אוֹיְבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֹאֶיךָ מִפְּנֵיךָ: (כמדבר י, לה).

ומפרש רש"י:

ויפצו אויביך - המכונסין. וינוסו משנאיך - אלו הרודפים.

מהו ההבדל בין אויב לשונא? - האויב אמנם אינו מסכים שנהיה בסמוך אליו, אך לדידו יש לנו זכות קיום במקום אחר. השונא, לעומתו, אינו רוצה שנחיה כלל, לא לידו ולא בשום מקום אחר. נראה, אם כן, מי הם האויבים ומי הם השונאים.

אחרי עקדת יצחק אומר מלאך ה' לאברהם (בראשית כב, טז-יז):

וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁקְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִידְךָ: כִּי בָרַךְ אֶבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבָּה אֶת זְרַעוֹ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֲלוֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם וַיִּרְשׁ זְרַעוֹ אֶת שְׁעַר אֵיבָיו:

המילה "אויביו" מתייחסת למי שהיה אז בעולם עם יצחק - כלומר, ישמעאל. ישמעאל הוא האויב.

לעומת זאת, מעט אחר כך, כאשר רבקה הולכת להינשא ליצחק, מברכים אותה בני הבית (שם כד, ט):

וַיִּבְרְכוּ אֶת רַבֵּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתֵנוּ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רַבֵּבָה וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת שְׁעַר שׁוּנְאִיו:

זרעך - הוא יעקב - יירש את שער שונאיו - עשו, שעליו נאמר (ספרי במדבר פיס' ט) "הלכה בידוע שעשו שונא יעקב". ואם כן, האויב הוא ישמעאל, והשונא הוא עשו - אדום.

כל זה היה נכון עד שלב מסוים. כאשר יצחק שולח את יעקב, ועשו רואה שאביו כועס על שהוא לקח לו אשה מבנות החתי, מה עושה עשו?

וַיֵּרָא עֵשׂוּ כִּי רְעוּת בָּנוֹת בְּנֵעֻן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו: וַיִּלְךְ עֵשׂוּ אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבִרְהָם אַחֲוֹת נְבִיּוֹת עַל נְשָׁיו לֹא אִשָּׁה: (בראשית כח, ח-ט)

עשו משתדך עם ישמעאל. האויב והשונא מתחברים יחד. מרגע זה, האויב הוא גם שונא, והשונא הוא גם אויב. לכן נאמר על המן, שבא מזרעו של עמלק (הוא עשו), שהוא השונא - "איש צר ואויב" (אסתר ז, ו). שילוב של שניהם גם יחד.

אם כן, מובן היטב מה שאומרים חז"ל על הפסוק בתהלים "בקום עלינו אדם": 'אדם' הוא גם המן מזרע עשו, וגם ישמעאל. שהרי למדנו (סנהדרין צז:):

רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין? אלא, הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב.

מדוע דוקא "גזרותיו קשות כהמן"? ומדוע דוקא אז ישראל עושים תשובה וחוזרים למוטב? גזירתו הקשה ביותר של המן היתה "להומם" (אסתר ט, כד) - כלומר, להכניס אותנו להלם. להכניס אותנו למצב שבו אשה עולה לגג לשטוח פירות ולפתע נופלת ומתה, או שאדם הולך לשאוב מים מהבאר ולפתע נופל ומת, האסונות הללו הביאו אותנו למצב של הלם.

זו המשמעות של "להומם" - כלומר, להכניס אותם למצב שיוצר הלם. זהו מצב שבו נותר לנו לשאול: לאן הולכים? והתשובה למצב כזה היא כמו אז. אותו מרדכי של אז עומד גם היום, והוא אומר: "ונהפוך הוא", להוולד מחדש!

ידין בגוים מלא גויות. אמרו רבותינו כל נפש ונפש שהרג עשו מישראל כביכול נטל הקדוש ברוך הוא מדם כל נפש ונפש וטובל פורפוריון שלו עד שזבעה דם, וכשמגיע יום הדין ויושב עליו בבימה לדון אותו, לובש אותו פורפוריון ומראה לו גופו של כל צדיק וצדיק רשום עליה, שנאמר ידין בגוים מלא גויות, באותה שעה מתנקם הקדוש ברוך הוא ממנו

ישעיהו פרק סג פסוק א – ו

(א) מִי־נָהוּ בָּא מֵאֲדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִכְצָרָה זֶה הַדּוֹר בְּלִבוֹשׁוֹ צִעָה בְּרַב פֶּחֻז אֲנִי מְדַבֵּר בְּצִדְקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: (ב) מְדוּעַ אֲדָם לְלִבוֹשָׁה וּבְגָדֶיהָ פְּלִרְהָ בְּגָת: (ג) פוֹרְהוּ דְרַכְתִּי לְבִדְי וּמַעֲמִים אֵין־אִישׁ אֲתִי וְאֲדַרְכֶם בְּאִפִּי וְאֲרַמְסֶם בְּחַמְתִּי וְגַז נֶצְחָם עַל־בְּגָדִי וְכָל־מַלְבוּשֵׁי אֲנֵאלְתִּי: (ד) כִּי לֹם נָקַם בְּלִבִּי וּשְׁגַת גְּאוּלִּי בָּאָה: (ה) וְאֲבִיטֹ וְאֵין עוֹר וְאֲשַׁתוּמָם וְאֵין סוּמְךָ וְתוֹשַׁע לִי וְלֵעִי וְחַמְתִּי הִיא סְמִכְתִּנִּי: (ו) וְצָבֹוס עֲמִים בְּאִפִּי וְאֲשַׁכְרֶם בְּחַמְתִּי וְאוֹרִיד לְאֲרִץ נֶצְחָם: ס

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יח הלכה ד

בתשעה באב ... שני מזמורים הללו, אלקים באו גוים בנחלתך, ועל נהרות בבל;

במדבר (פרשת שלח) פרק יד פסוק יא - כה

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנֹכָה יִנְאַצְגִּי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנֹכָה לֹא־יֵאֱמִינוּ כִּי בְּכָל־הָאֱתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: (יב) אֲכַנּוּ בְּדַבָּר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאֶעֱשֶׂה אֶתְךָ לְגוֹי־גְדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הִעֲלִיתְ בְּכַחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: (יד) וְאָמְרוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל הַזֶּה הָאֲרֶץ הַזֹּאת שְׁמַעוּ כִּי־אֲתֵתָה יְהוָה בְּקִרְבֵּךְ הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִיְנוּ בְּעֵינֵי נְרָאָהוּ אֲתֵתָה יְהוָה וְעַנְנָה עָמַד עֲלֵהֶם וּבָעַמַד עָנָן אֲתֵתָה הַלֶּף לְפָנֵיהֶם יוֹמָם וּבָעַמַד אֵשׁ לַיְלָה: (טו) וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמִיעֶךָ לֹא־מָר: (טז) מִבְּלִתִּי יִכְלַת יְהוָה לְהִבְיֵא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאֲרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְהָם וַיִּשְׁחַטֶם בְּמִדְבָּר: (יז) וְעַתָּה יִגְדַל־נָא לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵי כְּאִשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֹא־מָר: (יח) יְהוָה אֲרָה אֶפְיָם וְרַב־חֶסֶד נִשְׂא עָנָן וְנִשְׁע וְנִקְהַל לֹא יִנְקַח פֶּלֶךְ עָנָן אֲבוֹת עַל־בְּנֵים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים: (יט) סִלַּח־נָא לְעַנְוֵי הָעָם הַזֶּה כַּגְּדֹל חֶסְדְּךָ וְכֹאֲשֶׁר נִשְׂאָתָה לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנְּהָה: (כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלַּחְתִּי כְּדַבַּרְךָ: (כא) וְאוֹלָם חִי־אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאֲרֶץ: (כב) כִּי כָל־הַנְּאֻשִׁים הָרְאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֱתֵתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוּ פְעֻמִּים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: (כג) אִם־יֵרָאוּ אֶת־הָאֲרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֶם וְכָל־מְנַאֲצֵי לֹא יֵרָאוּ: (כד) וְעַבְדֵי כָּלֶב עֲקָב הַיְתֵם רֹחַם אֲחֻרַת עֲמֹו וַיִּמְלֵא אַחֲרָי וְהִבְיֵאֹתִיו אֶל־הָאֲרֶץ אֲשֶׁר־בְּרָא שְׁמָה וְזָרְעוּ יוֹרְשָׁנָה: (כה) וְהִעֲמַלְקִי וְהִכְנַעְנִי יוֹשֵׁב בְּעַמְקֵי מִדְבָּר פְּנֵו וְסִעֻו לְכֶם הַמְדַבֵּר דְּבָרְךָ יִם־סוּף: פ

בעל הטורים במדבר (פרשת שלח) פרק יד פסוק יט

כגודל. ב' במסורה. כגודל חסדך. כגודל זרועך הותר בני תמותה (תהלים עט יא). זהו שאמרו (יומא פו ב) שני פרנסים טובים עמדו לישראל משה ודוד שידעו להתפלל עליהם:

62. The Baal HaTurim's comment seems to be based on the fact that the Book of Psalms, in which the second appearance of כגודל occurs, was composed by King David. But this assumption is difficult, for the Talmud states: David wrote the Book of Psalms in collaboration with ten elders — with Adam, the first man; with Malchi-zedek; with Abraham; with Moses; with Heman; with Jeduthun; with Asaph; and with the three sons of Korah (Bava Basra 14b-15a). That is, David included various psalms that had been composed by elders of earlier generations [Adam, Malchi-zedek, Abraham, Moses, the three sons of Korah] and some by his contemporaries, namely, Asaph, Heman and Jeduthun, members of the Levite choir (Rashi). Accordingly, psalm 79, which begins, מִמּוֹר לֶאֱסָף, A psalm of Asaph, was not written by King David. Thus, the Baal HaTurim's ascription of the term כגודל to David is problematic (VeChur LaZahav). 63. See note 65.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף יד עמוד ב- דף טו עמוד א

דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים: ע"י אדם הראשון, על ידי מלכי צדק, ועל ידי אברהם, וע"י משה, ועל ידי הימן, וע"י ידותון, ועל ידי אסף, ועל ידי שלשה בני קרה;

[א] [עט, א] מזמור לאספ אלקים באו גוים בנחלתך. זהו שאמר הכתוב לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים (איכה ד יב). מי היה מאמין כי ירושלים תהא נכבשת ביד השונאים, אחר שנעשו בה נסים בימיו של סנחריב, בא וראה בשעה שבא גדוד של עמלק אל צקלג ושרפה, ושבה כל מה שבתוכה אנשים ונשים וטף, כיון שבא דוד ומצא צקלג נשרפה ושבה, התחיל יושב ובוכה הוא ואנשיו, מה אומר לפני הקדוש ברוך הוא, (הארדוף) [ארדוף] אחרי הגדוד הזה האשיגנו [וגו'] (ש"א = שמואל א' ל ח), וכן עשה דוד הלך ומצאן והשיגן והרגן, שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם (שם שם / שמואל א' ל' ז), אסא לא עשה כן, אלא אמר אסא לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם, אין בי כח לרדוף אחרי זרח מלך כושי, [מה עשה הקדוש ברוך הוא] ויגף ה' את הכושים לפני אסא (דה"ב = דברי הימים ב' יד יא), עמד יהושפט ואמר רבונו של עולם אין בי כח לרדוף אחריהם, ולא לעשות עמהם מלחמה, אלא נהיה אנחנו עומדים ותרדוף אותם והן נגפים, וכן עשה הקדוש ברוך הוא, שנאמר ובעת החלו ברנה (ותפלה) [ותהלה] נתן ה' (אורבים) [מארבים] (דה"ב = דברי הימים ב' כ כב), מה עשה, הלבישן אספקלריא ורואין אלו את אלו. עמד חזקיה בשעה שבא סנחריב, ואמר אין בי כח לרדוף ולא לראות מלחמות, אלא בשעה שאני ישן על מטתי, אתה עושה מלחמותינו, אמר הקדוש ברוך הוא וכן אני עושה לך, אתה ישן על מטתך ואני עושה מלחמה, מה כתיב שם, ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה (ושמונים) [שמונים] וחמשה אלף (מ"ב = מלכים ב' יט לה),

מזמור לאספ

A psalm of Asaph.

דברי הימים א פרק טו פסוק א - כה

(א) נִיעַשׂוּ-לִי בְּתִים בְּעִיר דְּגִיד וַיִּכְן מְקוֹם לְאַרְוֹן הָאֱלֹקִים וַיִּטְּלוּ אֹהֶל: (ב) אַזְ אָמַר דָּוִד לֹא לְשֹׂאת אֶת-אַרְוֹן הָאֱלֹקִים כִּי אִם-הַלְוִיִּם כִּי-יָבֹאוּ בְּתָר יִקְנֹךְ לְשֹׂאת אֶת-אַרְוֹן יִקְנֹךְ וְלִשְׂרָתוֹ עַד-עוֹלָם: ס

(ג) וַיִּקְהַל דָּוִד אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל אֶל-יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת-אַרְוֹן יִקְנֹךְ אֶל-מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר-הִכִּינוּ לוֹ: (ד) וַיִּצְאֹף דָּוִד אֶת-בְּגֵי אֹהֶל וְאֶת-הַלְוִיִּם:

(ה) לְבָנֵי קְהַת אֹרִיאֵל הַשָּׂר וְאַחִיו מֵאָה וְעֹשְׂרִים: ס

(ו) לְבָנֵי מְרָרִי עֲשִׂיָהּ הַשָּׂר וְאַחִיו מְאִתִּים וְעֹשְׂרִים: ס

(ז) לְבָנֵי גְרָשׁוֹם יוֹאֵל הַשָּׂר וְאַחִיו מֵאָה וּשְׁלִשִׁים: ס

(ח) לְבָנֵי אֲלִיצָפָן שְׁמַעְיָה הַשָּׂר וְאַחִיו מְאִתִּים: ס

(ט) לְבָנֵי חֶבְרוֹן אֲלִיאֵל הַשָּׂר וְאַחִיו שְׁמוֹנִים: ס

(י) לְבָנֵי עֲזִיאֵל עֲמִינָדָב הַשָּׂר וְאַחִיו מֵאָה וּשְׁנַיִם עֶשְׂרִים: (יא) וַיִּקְרָא דָּוִד לְצִדְקָה וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֲנִים וְלְלוֹאִים לְאֹרִיאֵל עֲשִׂיָהּ וְיוֹאֵל שְׁמַעְיָה וְאֲלִיאֵל וְעֲמִינָדָב: (יב) וַיֹּאמֶר לָהֶם אַתֶּם רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת לְלוֹאִים הַתְּקַדְּשׁוּ אַתֶּם נֹאחֲיָכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת אַרְוֹן יִקְנֹךְ אֲלֵקֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-הַכִּינּוֹתֵי לוֹ: (יג) כִּי לְמִבְּרָאשׁוֹנָה לֹא אַתֶּם פְּרִיץ יִקְנֹךְ אֲלֵקֵינוּ בָּנוּ כִּי-לֹא דְרֻשְׁנָהוּ כַּמִּשְׁפָּט: (יד) וַיִּתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְהַעֲלוֹת אֶת-אַרְוֹן יִקְנֹךְ אֲלֵקֵי יִשְׂרָאֵל: (טו) וַיִּשְׂאוּ בְנֵי-הַלְוִיִּם אֶת אַרְוֹן הָאֱלֹקִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כְּדָבַר יִקְנֹךְ בְּכַתְּבָם בְּמִטּוֹת עֲלִיָּהֶם: פ

(טז) וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת-אֲחֵיהֶם הַמְּשַׁרְרִים בְּכָל-יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי וְכַנְרֹת וּמְצַלְתִּים מִשְׁמִיעִים לְהַרִים-בְּקוֹל לְשִׁמְחָה: פ

(יז) וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם אֶת הַיָּמֵן בְּיִשְׂרָאֵל וּמִן-אַחֲרָיו אֲסָף בֶּן-בְּרַכְיָהוּ ס

וּמִן-בְּנֵי מְרָרִי אֲחִיָּהֶם אִיתָן בֶּן-קוֹשִׁיָהוּ: (יח) וְעַמְּהֶם אֲחִיָּהֶם הַמְּשַׁנִּים וְכַרְיָהוּ בֶן וַיַּעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וַיַּחֲיִיאֵל וְעֲזִי אֲלִיאָב וּבְנֵיהֶם וּמַעֲשִׂיָהוּ וּמַתְתִּיָהוּ וְנָאֲלִיפְלָהוּ וּמְקַנְיָהוּ וְעִבְדֵם אֲדָם וַיַּעֲזִיאֵל הַשְּׁעָרִים: (יט) וְהַמְּשַׁרְרִים הַיָּמֵן אֲסָף וְאִיתָנוּ בְּמִצְלָתִים נְהַשֵּׁת לְהַשְׁמִיעַ: (כ) וּזְכַרְיָהוּ וַיַּעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וַיַּחֲיִיאֵל וְעֲזִי וְנָאֲלִיאָב וּמַעֲשִׂיָהוּ וּבְנֵיהֶם וּבְנֵיהֶם עַל-עֲלָמוֹת: (כא) וּמַתְתִּיָהוּ וְנָאֲלִיפְלָהוּ וּמְקַנְיָהוּ וְעִבְדֵם אֲדָם

ויעאל ונעזיגהו בכנרות עליהשמינית לנצח: (כב) וכןגיהו שר-הלוים במשא יסר במשא פי מבין הוא: (כג) וברכה ואלקנה שערים לארון: (כד) ושבתהו ויושפט ונתנאל בעמשי וזכרהו ובניהו ואליעזר הפהנים מחצצרים מחצרים בחצצרות לפני ארון האלקים ועבד אדם ויהיה שערם לארון: (כה) ויהי דניד וזקני ישראל ושרי האלקים ההלכים להעלות את-ארון ברית-ינקנ מן-בית עבד-אלם בשמחה: ס

דברי הימים א פרק טו

(א) ויביאו את-ארון האלקים ונציגו אתו בתוך האהל אשר נטה-לו דניד ונקריבו עלות ושלמים לפני האלקים: (ב) ויכל דניד מהעלות העלה והשלמים ויברך את-העם בשם ינקנ: (ג) ויחלל לכל-איש ישראל מאיש ועד-אשה לאיש כפר-לקח ואשפר ואשישה: (ד) ויטו לפני ארון ינקנ מן-הלוים משרתיים ולהזכיר ולהודות ולהלל ליקנן אלקי ישראל: פ

(ה) אסף הראש ומשגהו זכריה ועיאל ושמירמות ויחיאאל ומתתיה ואליאב ובניהו ועבד אדם ויעאל בכלי נבלים ובכנרות ואסף במצלתים משמיע: (ו) ובניהו ויחיאאל הפהנים בחצצרות תמיד לפני ארון ברית-האלקים: (ז) ביום ההוא אז נתן דניד בראש להדות ליקנן ביד-אסף ואחיו: פ

(ח) הודו ליקנן קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: (ט) שירו לו זמרו-לו שיהו בכל-נפלאותיו: (י) התהלכו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ינקנ: (יא) דרשו ינקנ ועזו בקשו פגיו תמיד: (יב) זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי-פיהו: (יג) ורע ישראל עבדו בגי יעקב בחיריו: (יד) הוא ינקנ אלקינו בכל-הארץ משפטי: (טו) זכרו לעולם בריתו דבר צנה לאלה דור: (טז) אשר פרת את-אברתם ושבועתו ליצחק: (יז) ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם: (יח) לאמר לה אתו ארץ-כנען חבל נחלתכם: (יט) בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה: (כ) ויהתקלכו מזוי אל-גוי ומממלכה אל-עם אחר: (כא) לא-הגיתם לאיש לעשקם ויזכח עליהם מלכים: (כב) אל-תגעו במשיחי ובנביאי אל-תרגעו: פ

(כג) שירו ליקנן כל-הארץ בשרו מיום-אל-יום ישועתו: (כד) ספרו בגוים את-כבודו בכל-העמים נפלאותיו: (כה) כי גדול ינקנ ומהלל מאד ונורא הוא על-כל-אלקים: (כו) כי כל-אלהי העמים אליים ויקנן שמים עשה: (כז) הוד והדר לפניו עז וחדנה במקומו: (כח) הבו ליקנן משפחות עמים הבו ליקנן כבוד ועז: (כט) הבו ליקנן כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפניו השתחונו ליקנן בהדרת-קדש: (ל) תילו מלפניו כל-הארץ אר-תפון תבל בל-תמוט: (לא) ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ינקנ מלך: (לב) ורעם הים ומלואו יעליץ השדה וכל-אשר-בו: (לג) אז רננו ורננו עצי הגער מלפני ינקנ כי-בא לשפוט את-הארץ: (לד) הודו ליקנן כי טוב כי לעולם חסדו: (לה) ואמרו הושיענו אלקי ישענו וקבצנו והצילנו מן-הגוים להדות לשם קדשו להשפח בטהרתו: (לו) ברוך ינקנ אלקי ישראל מן-העולם ועד העלם ויאמרו כל-העם אמן והלל ליקנן: פ

(לז) ונעזב-שם לפני ארון ברית-ינקנ לאסף ולאחיו לשרת לפני הארון תמיד לדבר-יום ביום: (לח) ועבד אדם ואחיהם ששים ושמונה ועבד אדם בן-ידיהו וחסה לשערים: (לט) ואתו צדוק הפהן ואחיו הפהנים לפני משכן ינקנ בבמה אשר בגבעון: (מ) להעלות עלות ליקנן על-מזבח העלה תמיד לבקר ולקרב ולכל-הפתוב בתורת ינקנ אשר צנה על-ישראל: (מא) ועמם הימן וידוהו ושאר הברורים אשר נקבו בשמות להדות ליקנן כי לעולם חסדו: (מב) ועמם הימן וידוהו וצצרות ומצלתים למשמיעים וכלי שיר האלקים ובגי ידותו לשער: (מג) וילכו כל-העם איש לביתו ויפסו דניד לבקר את-ביתו: פ

דברי הימים א פרק טז פסוק טז - כח

(טז) ואלה אשר העמיד דניד על-ידי-שיר בית ינקנ ממנום הארון: (יז) ויהיו משרתים לפני משכן אהל-מועד בשיר עד-בנות שלמה את-בית ינקנ בירושלם ויעמדו כמשפטם על-עבודתם: (יח) ואלה העמדים ובניהם מבני הקהתי הימן המשורר בן-יואל בן-שמואל: (יט) בן-אלקנה בן-ירחם בן-אליאל בן-יתום: (כ) בן-צירי צוה בן-אלקנה בן-עמשי: (כא) בן-אלקנה בן-יואל בן-עזריה בן-צפניה: (כב) בן-מחז בן-אסיר בן-אריס בן-קרח: (כג) בן-ציהר בן-קח בן-לוי בן-ישראל: (כד) ואחיו אסף העמד על-ימנו אסף בן-ברכה בן-שמעא: (כה) בן-מכאל בן-בעשה בן-מלכיה: (כו) בן-אמי בן-זרח בן-עניה: (כז) בן-איתן בן-זפה בן-שמעי: (כח) בן-נחש בן-רגש בן-לוי: ס

- (א) ויבדל דויד ושרי הצבא לעבדה לבגני אסף והימן וידותון הנביאים הנבאים בכנרות בנגלים ובמצלתיים ויהי מספרם אנשי מלאכה לעבדתם: (ב) לבגני אסף וזכור ויוסף ונמניה ואשראלה בגני אסף על יד אסף הנבא על-ידי המלך: (ג) לידותיו בגני ידותון גדלהו וצרי וישעיהו חשבקהו ומתתהו ששה על ידי אביהם ידותון בכנור הנבא על-ההדות והלל ליקוק: ס
- (ד) להימן בגני הימן בקהו מתנהו עזיאל שבואל וירימות חנניה חנני אליאתה גדלתי ורממתי עזר ישבקשה מלוחי הותר מחזאות: (ה) פל-אלה בנים להימן חנה המלך בדברי האלקים להרים קרו וישו האלקים להימן בגנים ארבעה עשר ובנות שלוש: (ו) פל-אלה על-ידי אביהם בשיר בית יקוק במצלתיים ובגלים וכנרות לעבדת בית האלקים על ידי המלך ס
- אסף וידותון והימן: (ז) ויהי מספרם עם אחיהם מלמדי-שיר ליקוק פל-המבין מאתים שמונים ושמונה: (ח) ויפילו גורלות משמרת לעמדת פקטון בגדול מבין עם-תלמיד: פ
- (ט) ויצא הגורל הראשון לאסף ליוסף גדלהו השני הוא-נאתיו ובגני שנים עשר:

- (יב) והלויים המשברים לכלם לאסף להימן ולדותון ולבניהם ולאחיהם מלפשים בויז במצלתיים ובנגלים וכנרות עמדים מזבוח למזבח ועמדם להניח למאה ועשרים מחצרים מחצרים בחצרות: (יג) ויהי כמאוד למחצרים למחצרים ולמשברים להשמיע קול-אחד להלל ולהדות ליקוק וכהרים קול בחצרות: (יד) ולא-יכלו הפהגים לעמוד לשירת מפני העגן כי-מלא כבוד-יקוק את-בית האלקים: פ

- (יט) ואת פל-הכלים אשר הניח המלך אהו במלכותו במעלו הכנו והקדשנו והנחם לפני מזבח יקוק: ס
- (כ) וישכם וחקקהו המלך ויאסף את שרי העיר ויעל בית יקוק: (כא) ויביאו פרים-שבעה ואילים שבעה וכבשים שבעה וצפירי עזים שבעה לחטאת על-הממלכה ועל-המקדש ועל-יהודה ויאמר לבגני אהרן הפהגים להעלות על-מזבח יקוק: (כב) וישחטו הבקר ויקבלו הפהגים את-הדם ויזרקו המזבחה וישחטו האילים ויזרקו הדם המזבחה וישחטו הכבשים ויזרקו הדם המזבחה: (כג) ויגישו את-שעירי החטאת לפני המלך והקתל ויסמכו ודיהם עליהם: (כד) וישחטום הפהגים ויסטאו את-דמם המזבחה לכפר על-פל-ישראל כי לכל-ישראל אמר המלך העולה והחטאת: (כה) ויעמד את-הלויים בית יקוק במצלתיים ובנגלים ובכנרות במצנת דניד וגד חנה המלך ונתנו הנביא כי ביד-יקוק המצנה ביד-נביאיו: ס
- (כו) ויעמדו הלויים בכלי דויד והפהגים בחצרות: ס
- (כז) ויאמר חזקהו להעלות העלה להמזבח ובעלת החל העולה החל שיר-יקוק והחצרות ועל-ידי פלי דניד מלך-ישראל: (כח) וכל-הקהל משתחים והשיר משורר והחצרות מחצרים מחצרים הכל עד לקלות העלה: (כט) וככלות להעלות פרעו המלך וכל-הנמצאים אתו וישתחו: (ל) ויאמר וחקקהו המלך והשרים ללויים להלל ליקוק בדברי דניד ואסף החנה ויהללו עד- לשמחה ויקדו וישתחו: פ

כמגדל דויד צנארה בגני לתלפזות אלה המגן תלוי עליי כל שלטי הגבורים:

רעד אל (שם פסוק יז) אדם הראשון אמרו (רש"י) בנח בחרה דף י"ד, (ז) גם ממזר שיר ליום השבת (שם זב) אהב בראשית רבה וכו', (ז) ובאחר טוב שאלם הראשון אמרו:

"לגור ים סוף לגורים", (ד, ד) "בניו לתלפיות", מהו "לתלפיות", ספר שאמרו לו פיות הרבה, עשרה בני אדם אמרו ספר תהלים: אדם הראשון,

ים וגו' ובמזמור ק"ז, ט' ויגער בים סוף ויחרכו וגו' עד ויאמרו בדברי וישירו תהלתו, וזה טאך, השירה שאמרו בטאכס וכדומה בזממורים אחרים, ולכולם כוון המדרש אף על פי שלא הביא חלל פסוק לגור, כי

הביא פסוק של תהלים קל"ז שנקרא במשנה (פסחים ק"ח, א) הלל הגדול, וכן בדרשה של מדין ויסתן מלך האמורי, וכן בדרשה של הירדן למכה מלכים גדולים מטעם המזכר לעיל, רק בדרשה של מדין ויסתן הגדול על כן הביא מהללים ס"ח וד"ק: אדם הראשון. היינו ממזר קל"ט אחר וקדם לרתיני וכל המזמור שם עיין בראשית רבה ר"ש פרשה ח.

עץ יוסף

ואברהם. דליתן האזרחי (שם פז) זה אברהם (רש"י): משה. תפלה למה איה האלהים (שם ט) וכל אחד עשר מזמורים כסדרן (רש"י): ושלמה. דכתיב (שם טז) לשלמה אלהים משפטך למלך תן: לא אתפלגין. אין חלקי רב, דלתיבא דכתיב עלמא אלו חמשה הם מאותן עשרה שאמרו: רב אמר אסף והימן וירוחן ויעורא. וירוחן אמר אסף והימן וירוחן אחד ושלמה בני קרח שלמה ועורא. כן לר"ך למר. ויהי לומר שרב סבירא ליה שאסף המצור המזכר בדברי הימים (ו' טו, יט) הוא מבני גרשון, ועליו חומר (ההילים ט) ועוד) ממזר לאסף, אבל כן קרח אביאסף שמו ברוב המקומות, וירוחן דכתיב (שם טז) למגלה לידותן שם נבוא, ושלמה בני קרח דכתיב (שם פח) שיר ממזר לבני קרח משבשים לחת, ועורא אחד ושיין מה שאכתוב לקמן. ורבי יוחנן אמר אלו השלושה אסף הימן וירוחן ששם רב לשלמה אינו נחשב אלא לחת, מאוס שאסף בן קרח היה, ואף שכן קרח נקרא אביאסף, יתכן שקר כלן וקראו אסף, ואף על פי שבני קרח נזכרים יחד ברוב המקומות, סבירא ליה לרבי יוחנן על ידי שהיה בן תורה וזה לומר שירה עם אחיו וזה לומר שירה בפני עלמו. וראי דהקיא לרבי יוחנן לומר כן מאוס דכתיב בזממור לאסף ועב, (ז) ואני כמחשבו נפיו וגו' שרלו לומר כבר הייתי משירה עם אבי בניאסם כדאיפתא בויקרא רבה פרשה י"ז (וימן א) כלומר כמחשבו הייתי נוטל לביאסם אלא חל, הרי שכן קרח היה, ולא סבירא ליה לפרש שהוא דרך משל על נפילתו בשטות המינית, וירוחן סבירא ליה לרבי יוחנן דלאו שם נביא הוא כדלקמן, א"כ הימן ושלמה בני קרח ועורא הרי חמשה, ועיין בשו"ת טוב ממזר א' ובקבלת רבה פ"א סימן ל"ט ובבבא בתרא דף י"ז, ז"ל. ועורא. בספר אורח חיים כתב הא דתציב עורא הוא שיבש מפורסם עד כאן לשונו. ולי אשאר שטרך לומר במקום עורא מלכי נדק, כדכתיב (ההילים ק"ז) נחם ה' לאדונו שב לימיני וכל המזמור כדאיפתא בבבא בתרא ובריש שו"ת טוב: רב אמר לירוחן ממש.

ואברהם היינו ממזר פ"ט משכיל לחינת האזרחי, וכמו שכתוב שמות רבה פרשה כ"א סוף סימן י' איתן מושבך לכברהים, וכמו שכתוב ראש השנה פרק א' ויח, א) ירח האיתנים איתני עולם, ש על כן פתח חסדי ה' עולם אשירה לדור ודור אודיע אמונתך, שאברהם מדתו חסד כמו שכתוב חסד לאברהם, וזה כי אמרתי עולם חסד יבנה, והוא הודיע אמונת השם ויתברך בעולם והוא לדור ודור אודיע אמונתך בני. (שטל זה רמז ח"ל (בבא בתרא טו, ז) מרגלים טובה הייתה תלויה על לווארו של אברהם אבינו ובשמת תלחה בגלגל חמה, שחלה אחר אודיע אמונתך בני ואחר כך אמר שמים סתן אמונתך בהם, והפסוק השני מפרש לפסוק הראשון, חסדי ה' כשארמתי עולם חסד יבנה, לדור ודור אודיע אמונתך שמים סתן בהם: משה. כמו שכתוב ממזר ז' תפלה למשה. שלמה. כמו שכתוב ממזר ט"ז לשלמה וגו': רב אמר אסף וכו'. עיין ויקרא רבה פרשה י"ז סימן א', קבלת רבה פסוק טובה חכמה מצבורה וכו' (ו, פסוק יט) עשרה שלימים, וכן לר"ך לומר אסף הימן וירוחן ושלמה בני קרח אחד, וכן הוא בקבלת רבה בני קרח אחד. תיבש אחד שאלל בני קרח מיוחד וטעות שופר: רב אמר אסף והימן וירוחן. שלמה שזכרים בדברי הימים א' כ"ה, ו')

הנה אסף ים הרבה בספר תהלים ממזר לאסף משכיל לאסף, הימן כמו שכתוב תהלים פ"ח שיר ממזר לבני קרח למגלה על מחלת לבנות משכיל להימן האזרחי. וירוחן היינו מה שכתוב תהלים פ"א למגלה על ירוחן לאסף ממזר. וכולם נקראו נביאים בדברי הימים א' ריש כ"ה פסוק ז' על די אסף הנבא על ידי המלך, ושם פסוק ז' לירוחן הנבא על הדוח והלל לה, ושם פסוק ה' להימן חזה המלך בדברי האלהים. ובני קרח הם המפורשים בטורה ריש פרשת וארא (שמות ו, כד) ובני קרח אסיר ולאקנה ואביאסף, ובדברי הימים א' ב' כן אביסף בן קרח בן יאהר בן קהת בן לוי בן ישראל, ואחיו אסף העמד וגו' עד גרשם בן לוי, הרי שאסף שחשב כלן מפורש בו שאיש אביסף, שאביסף מבני קרח בן יאהר בן קהת בן לוי בן ישראל בן אביסף בן קרח, ובדברי הימים א' ט' י"ט כתוב ושלום בן קורא בן אביסף בן קרח,

ועליו מפורש בדברי הימים א' ריש כ"ו למחלקות לשערים לקרחים משלמיהו בן קרח מן בני אסף, הרי לנו מבואר שהיו בני אסף, אחד אסף האב אביאסף ואביאסף בן קרח, ואחיו אסף בן צבדיה מבני גרשון, ואסף של דברי הימים א' כ"ה ב' אסף הנביא על ידי המלך הוא אסף בן צבדיה הנביא מבני גרשון כמזכר לעיל, לכך חושב אסף הימן וירוחן לשלמה, ובני קרח שבתהלים כמה פעמים שהם אחד שכללם גם כן אסף בן קרח, ורבי יוחנן סובר שאסף סתם של תהלים הוא בן קרח, ועל ידי שהיה בן תורה יותר מאחיו וזה עם אחיו וזה בעצמו. ביחוד יזכר מאחיו, ועל כן חושב בני קרח שלמה ואסף הימן וירוחן אחד, אסף כבר נחשב בבני קרח וירוחן לדרשה על הדעות והדינים ואין להשגות אלא הימן, ודורש שבתהלים ז"ט כתוב למגלה לירוחן היינו ירוחן שזכר בדברי הימים א' כ"ה, ובתהלים ס"ב למגלה על ירוחן ממזר לדור ובתהלים פ"א למגלה על ירוחן לאסף ממזר, ואם פירשו ירוחן הנביא אף אמר על ירוחן שזכר בדברי הימים א' כ"ה, ובתהלים ס"ב למגלה על ירוחן ממזר לא נזכר בתהלים, וזה שאמר שאסף הימן וירוחן שזכרו בדברי הימים א' כ"ה ו' אסף וירוחן הימן בדברי הימים נחשבים לשלמה ובתהלים אינן נחשבים אלא לאחד. ומה שכתוב רב אמר לירוחן הנבא על הדעות והדינים שעברו עליו ועל ישראל וכן בדברי רבי יוחנן, וכן שמוע וטרך לומר כמו שכתוב בקבלת רבה שם רב אמר לירוחן ממש, פירוש כשמו המזכר לעיל, וכן בתהלים ז"ט למגלה לירוחן, לירוחן הנבא כמזכר לעיל, ורבי יוחנן דורש על הדעות והדינים, ויתכן שגם רב סובר שצמקום שכתוב על ירוחן פירוש גם כן על הדעות והדינים אף צמקום שכתוב לירוחן זה פליגי. ודוק מאד שצמלו הגאות והביאורים מבואר המאמר הסתום הזה בצר היטב. ומה שכתוב

הלשון 'על דייכמ' (כמו 'על ידי' שבבבא בתרא) משמעה, שאומרי המזמורים הם שליחי דוד. ואף על פי שהם אומרים את המזמורים — אין המזמורים נקראים על שם אומריהם אלא על שם מי ששלח לאמרם, כלומר על שם דוד. ואפילו חיו אומרי המזמורים בדורות שלפני דוד, הם נחשבים כעושי שליחותו של דוד, שהרי הם מכינים מזמורים שעתיד דוד לאוספם אל תוך ספרו²². וכך נמצא, שכל המזמורים שאמרו גדולי ישראל ונביאיו מראשית הימים (מאדם הראשון) ועד עזרא (כלומר: עד הזמן שנסתלקה הנבואה מישראל) נקראים על שם 'דוד נעים ומרות ישראל', והבנת דברי חז"ל בדרך זו מתאימה למה שהעלינו לעיל בסעיף ב, וכן הבין את הענין הרב מלבי"ם בהערותו להקדמתו לתהלים, אף על פי שהוא לא הביא את המאמר שהבאנו כאן מילקוט המכירי (ע"י שם בדבריו). ועוד נשוב ונרמז להם בפרק הבא.

מלבי"ם תהלים הקדמה

בעוד רוח השיר חי בפי שרי קדש, בעוד התנוסס רוח ה' על נעים ומירות ישראל עלי הגיון בכנור, בהיכלו כבוד אומר כלו, תהלות ותפלות, שירות וזמירות, אבני חפץ ופנינים, שוהם יקר ומטמונים, הון עתק ומכמונים, מאוצר המלך החסיד משיח אלקי יעקב, אשר שר לה' ואשר אליו התפלל בעת רעה צאן מרעיתו, ובעת רעה צאן עמו, בצר ובטוב לו, עד התפלה האחרונה אשר התפלל לפני מותו אחרי משה את שלמה בנו לשבת על כסא ה' למלך תחתיו, שאז נאמר כלו תפלות דוד בן ישי (סי' ע"ב), בין אשר התפלל על עצמו, בין אשר התפלל על הכלל, בין אשר התפלל על ענין מיוחד, בין אשר היה מתפלל תמיד, כל אלה אסף וחבר לעת זקנתו בספר מיוחד שיהיו מוכנים לצורך הנהגת המתבודד - כל אדם יחזו בו, כל תפלה וכל חזנה, כל הודאה וכל תהלה, על כל דבר ועל כל ענין, צוקה או תשועה, צרה או רוחה, אשר יהיה ליחיד או לרבים, בתהלוכות העתים ומסבות הזמן הסוער על כל עוברי ים החיים בהמון משבריו ושאונו גליו; גם יש בו סגולות יקרות ומטמוני מסתרים מסוד ה' ליראיו, תרופות וסמי חיים, ומפתחות אל שערי שמים. ובסוף ספרו כתב אלה דברי דוד האחרונים אשר העתיקם כותב ספר שמואל ב' (סי' כ"ג), בו חתם שמו על ספרו והודיע מהותו וענינו, עם הודעה עתידית ממלכות זרעו באחרית הימים, כמו שכתבתי בפירושי שמה.

כל עוד התהלך רוח ה' בארץ וישכון כבוד על נביאיו וחזויו, על מוצאי שכל טוב ורוח נדיבה, לדבר או לשורר ברוח הקדש, שערי האוצר הזה לא סוגרו, כי עוד הוסיפו זקני דור דור למלא אסמיו תבואת הדורות, בין שתילי ימי קדם, כמו תפלה למשה איש האלקים, בין מטעי אנשי הרוח הבאים אחריו, שיר המעלות לשלמה, על שושנים לבני קרח שיר ידידות על שלמה ביום חתונתו (סי' מ"ה). מזמור למנשה בן חזקיהו אחרי שב לאלקי אבותיו (סי' ס"ו), הלל הגדול על גס סנחריב, נגינות אסף על גס זה (סי' ע"ו), וכן מאיתן האורחי, מהימן האורחי, ידותון, ובני קרח, עד התפלות אשר יסדו בגלות בבל על שרפת המקדש ועל הגלות, עד שוב ה' את שיבת ציון בימי כורש (סי' קל"ז וסי' פ"ה). גם נמצאו מזמורים רבים מדברים בדרך העיון והמחקר על ענינים שונים, על מעלת האדם (סי' ח'), על ההשגחה הפרטית (סי' ל"ו וסי' קל"ח), על תכלית האדם (סי' ל"ט), על שאלת צדיק ורע לו ורשע וטוב לו (סי' י', י"א, ע"ג).

שער הגמול להרמב"ן חזון יואל

חזון יואל

אמנם נראה שלדעת הרמב"ן יש ספק צענין זה, שצפירושו על קהלה כתב (כתבי הרמב"ן, ח"א, עמ' קל"ג): "זה הענין צעלמו אמר דוד וכו' או אסף במזמור יאך טוב לישראל אלוקים" וכו'. הרי שמסתפק הרמב"ן אם דוד אמר מזמור זה או אסף. ונראה דמשום הכי סתם וכתב כאלו "ואמר המפורר". וכן כתב הס' אחר כך "ואמר המפורר". וכן בהקדמתו לספר איוב כשהביא מפרק זה, קרא הרמב"ן למו שאמר פסוקים אלה "הכס".

ואפשר שהרמב"ן מסתפק בפירוש הגמול שדוד כתב ספר תהלים "על ידי" הקניס, אם הם אמרו המזמור ודוד העתיק אותו וכמו שפרש"י, או אם הם סייעו לו לדוד צלמיכתו, כגון שהם אמרו חלק המזמור ודוד אמר חלק ממנו.

והנה בחידושי הריטב"א (שנוטות טו: ד"ה שיר של פגעים) מביא דאיתא במדרש שמשם רבינו אמר פרק "יושב בטהרה" (תהלים לא) עד "כי אהב ד' מהס"י בשעה שהוקם המשכן, [וראיתי מי שמיישב על פי זה דברי האר"י ז"ל לומר בקריאת שמע על המטה רק עד "כי אהב ד' מהס"י", אף שזה חלי פסוק, שמשם רבינו עלמו פסק שם. ועיין הגהות הגר"א (שם) שמשמע ק]. ולפי זה יש פרק שמשם אמר רק חלק ממנו בלבד, ושמה הוא הדיון פרק מזמור לאסף.

ובן מלינו בחוספות (יצמות סד: ד"ה ימי שנותינו) דלף על גב דמשה אמר פרק "תפלה למשה" (תהלים ט), דוד אמר פסוק "ימי

220 הרמב"ן לא כתב כאלו "ואמר דוד" כמו שאמר לעיל (סי' טו), אלא "ואמר המפורר". וכנה תחילת הפרק היא: "מזמור לאסף", ובגמול (צ"צ יד:) איתא: "דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים" וכו'. ופרש"י: "כתב צד דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו וכו' כגון אסף והיון וידוחון מן הגוים המפוררים". וגם בחידושי צפירושו כתב שאסף המפורר הוא אמר המפורר. ורבינו בחיי (כד הקמה, "השגחה", עמ' קט"ו) הביא כל דברים אלו של הרמב"ן, וכתב "ובהנה אסף המפורר" וכו'.

שנותינו זהם שצעים שנה". ולפי זה שפיר מסתפק הרמב"ן מי אמר אותם הפסוקים שהוא מביא מפרק "מזמור לאסף".

Rav Avi Baumol Shiur # 3: Psalm 82 – Introducing Asaf: A Tuesday Thought

And all the vessels which [evil] king Achaz threw out in his reign they prepared, sanctified, and brought to the altar of God. King Chizkiyahu arose early in the morning, gathered the princes of the city and ascended to the house of God. [They brought sacrifices] as sin offerings, for the monarchy, for the Temple, and for Judah. He said to the sons of Aharon, bring them up for a sacrifice to God. The animals were offered, atoning for the sins of Israel. [... Chizkiyahu set the Levites in the house of the Lord with musical cymbals, lutes and lyres according to the commandment of David, and of the seer Gad and of Natan the prophet. And the Levites stood with the instruments of David [klei David] and the priests with the trumpets. Chizkiyahu commanded to offer the burnt offering to God upon the altar, and when the burnt offering began, the song of the Lord began also with the trumpets, and with the instruments of David king of Israel. All those present prostrated themselves before the Lord. Moreover, Yechizkiyahu the king and the princes commanded that the Levites sing praise to the Lord with the words of David and of Asaf the Seer... ([2 Chron. 29:19-30](#))

We see from the passage that Asaf, seemingly the author of our Psalm, was considered the author of "words of praise to God" alongside King David.

David deserves the title of greatest king for successfully modeling the Jewish concept of a king: One who was fearless and political, but entirely human and walked amongst his people; who was extremely religious; who, though vulnerable to his desires and susceptible to sin, at the same time possessed the capacity to repent; one who never lost sight of his prophets, his seers and his God as he composed, prayed, praised, sang, and danced before God all through his life. For these reasons, the Psalter is his.

Nevertheless, this psalm belongs to Asaf! What of him? Who was he? We return to Chronicles 1 chapter 6:16:

"And these men (from the sons of Levi) David set up for service of song in the house of the Lord after the Ark rested. They would minister to the Ark in song until Solomon built the Temple ... his brother Asaf who stood on his right hand, Asaf the son of Berachyahu the son of ... Gershon the son of Levi." [...] And David appointed them to sing with the cymbals, the lutes, and the Lyres." "And David appointed them before the Ark of God, the Levites who would serve Him, invoke, thank, and praise the name of the Lord, God of Israel. Asaf the chief, next to him Zecharya... Then on that day David first delivered this Psalm into the hand of Asaf and his brethren.

David composed the Psalms and the music to accompany them. He had a group of poets and singers who developed the Psalms along with him, the most prominent of which was Asaf. He was a member of the Levite tribe and he participated in the organization of the Psalms with David. He authored twelve Psalms altogether, eleven of them in a row from 73-83. In [Ezra \(2:41\)](#) we find that the children of Asaf were – among those who returned to Israel seventy years

עזרא פרק ב פסוק מא

(מא) המשררים בני אסף מאה עשרים ושמונה: פ

after the destruction of the first Temple, when the exiles were finally allowed to come home. There his family is referred to as the 'meshorerim' - the singers.

This is Asaf: he sang, he composed, and he helped organize the 'shirei David' (songs of David). Most importantly, he was a close contemporary and perhaps a lifelong friend of king.

אבן עזרא תהלים פרק עט פסוק א

(א) מזמור לאסף אלקים באו גוים - הזכרתי מחלוקת המפרשים בתחלת הספר יש אומרים כי מזמור דבר שנזמר ונכרת מרבים אולי קינות היו או טעם מזמור שראה ברוח הקדש בעבור מה שכתב באחרונה כי ישראל היו עמו ונחלתו:

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד ב

אמר רבי אבהו: כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד. חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזיל ופתח ליה, ואמר אין אין עד דמטאי התם. יומא חד אמר ליה: אשקיין מיא, אדאייתי ליה נמנם, גחין קאי עליה עד דאיתער, איסתייעא מילתיה ודרש אבימי: מזמור לאסף.

רש"י מסכת קידושין דף לא עמוד ב

איסתייעא מילתא - בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדורשו וי"מ שמקרא זה לבדו דרש מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי ליה ודרש כך שאמר אסף שירה על שכילה הקדוש ברוך הוא חמתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה בישראל שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד).

תוספות מסכת קידושין דף לא עמוד ב

איסתייעא מילתא - בעודו גחין לפניו ודרש מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך שלא היה מבין בו מקודם לכן ודרשו וי"מ שמקרא זה לבד דרש מזמור לאסף קינה לאסף מיבעי ליה ודרש שאמר אסף שירה על שכילה הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה מישראל שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון כך פירש בקונטרס אך יש במדרש שאסף אמר שירה על שטבעו בארץ שעריה משל לשפחה שהלכה לשאוב מים מן הבאר ונפל כדה לבאר והיתה מצטערת ובוכה עד שבאתה שפחת המלך לשאוב ובידה כלי של זהב ונפל אותו כלי שם התחילה הראשונה לשורר ואמרה עד עכשיו לא הייתי סבורה שיוציא שום אדם כדי שהוא של חרס מן הבאר שאינו נחשב ועכשיו מי שיוציא אותו של זהב יוציא כדי עמו כך בני קרח שהיו בלועים כשראו שטבעו בארץ שעריה אמרו שירה אמרו מי שיוציא השערים יוציא גם אותנו לכך אמר אסף מזמור שהוא ממשפחת קרח.

מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת קידושין דף לא עמוד ב

אסתעיא מלתא ודרש אבימי מזמור לאסף כו'. לפי' התוס' ניחא משום דקיים אבימי מצות כבוד אב זכה להך דרשא שדרש שאמר אסף מזמור משום כבוד בית אבותיו הבלועים שיעלו עם השערים בב"י:

דף לא ע"ב

גמרא עד דאיתער מסתייע מילתא ודריש אבימי מזמור לאספ. עיין פרש"י ותוספות ובחידושי אגדות למהרש"א ז"ל. ולענ"ד נראה לפרש בפשיטות דבמה שהיה אבימי מקיים מאד מצות כיבוד דלאחר שהביא לו המים שביקש ממנו עוד הוסיף וקאי עליו עד דאיתער שהיה שלא לצורך אלא לקיים המצוה בלבד במדה יתירה בדבר זה ראה מעשה ונזכר להבין המזמור לאספ, ולא היינו מזמור ע"ט שכתבו רש"י ותוספות אלא מזמור ע"ג שהן תחילת דבריו של אספ שאמר ואני כמעט נטיו רגלי כי קנאתי בהוללים וגומר הנה אלה רשעים וכל המזמור שהיה מצטער מאד על אריכות הגלות כדכתיב נמי עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריהם וכמעט רוב מזמורי אספ בספר שני הכל על אריכות הגלות האחרון ביד בני עשו ומסיים שם באותו המזמור בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני ואיתא במדרש אמר ר' יהודה בן בתירה בעצת תורה תנחני ואחר כבוד תקחני כבוד גדול שכיבד עשו את הוריו שאתה עתיד לעלותינו, רב הונא בשם רבי נחוניא איחר כבודו של יעקב בעוה"ז בשביל כיבוד גדול שכיבד עשו את הוריו ע"ש בילקוט עוד באריכות והיינו ממש כעין עובדא דאבימי מצינן נמי בעשו שקם על אביו והיה מאכילו ומשקהו תמיד וא"כ בהאי מילתא מסתייע מילתא דאבימי שהבין במזמור פסוקי אספ והיינו נמי דכתיב מזמור לאספ דכיון שלא מצינו לעשו אלא מצוה זו מכבוד ניתן לו שלוה כ"כ בעוה"ז ומהן אתה למד מתן שכרן של צדיקים בעוה"ז ובעה"ב והיינו דסיים במדרש על ואחר כבוד תקחני שאתה עתיד לעלותינו, כן נראה לי נכון וברור בעוה"ז לולי דרש"י ותוס' כתבו בענין אחר דקאי על מזמור ע"ט, ואף דלפי מה שכתבתי נתישב ג"כ על מזמור ע"ט אלא דנראה לי עיקר דעיקר הדרש אתחילת מזמורי אספ קאי ואפשר דה"ה לכולהו דאיירי בהאי ענינא דוק ותשכח ואולי מקום הניחו לי מן השמים בזה:

The Hirsch Psalms

V.1. ממזמור לאסף... It had long been known, even in the days of David and Solomon, that there would come a time when every word of the תוכחה would come true. And it was a supreme act of Divine providence for those dark days that God caused men inspired as David was to predict the misery and emotions of the *Galuth* generations that were to come, actually to live through in mind and spirit the anguish that these generations would feel and to set down knowledge and emotions in immortal songs which would aid their people in regaining their courage and finding relief during the days when the evil decree would be fulfilled and all the harps of Divine inspiration would fall silent under the impact of misery.

אֱלֹהִים בָּאוּ גּוֹיִם | בְּנִזְלֹתֶךָ טָמְאוּ אֶת־הַיְכָל קִדְשֶׁךָ שָׁבוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם לְעַיִים:

O God, heathens have entered Your domain,
defiled Your holy temple,
and turned Jerusalem into ruins.

דעת מקרא

באו גוים בנחלתך – הפועל 'בוא' עם בי"ת אחריו נאמר בפלישה וחדירה לשם כבוש והריסה. נחלתך היא ארץ ישראל כולה.

The Lord is Righteous in All His Ways p. 232-235

How many *Batei Mikdash* have there been in Jewish history? How many sanctuaries did we build? The Gemara (*Zevahim* 118b–119a) enumerates them: the *Mishkan* in the desert for thirty-nine years, Gilgal for fourteen years, Shiloh for three hundred and sixty-nine years, Nov and Giv'on for fifty-seven years, and King Solomon's *Beit ha-Mikdash* in Jerusalem. Add to that the *Bayit Sheni*, and so, all together, there were seven *Batei Mikdash*. How many were destroyed? I would say four: Shiloh, Nov, *Bayit Rishon*, and *Bayit Sheni*. Shiloh was destroyed in the days of Eli, when the Philistines captured the ark (I Sam. 4). That marked *hurban Shiloh*, for if the ark is captured, taken prisoner, then the whole *Beit ha-Mikdash* is worthless. At that moment, the sanctity of Shiloh came to an end, for it makes no sense, indeed it is ridiculous, to speak of "sanctity" if the ark is under the control of a foreign power. Shiloh was the

first *Beit ha-Mikdash* to be destroyed by non-Jews. And *hurban Shiloh* was very significant, because, as we have seen, had Shiloh not been destroyed there would have been no need for a *Beit ha-Mikdash* to be built in Jerusalem. Our entire history would have been different.

Nov was destroyed at the command of Saul (I Sam. 21–22), and then came *hurban Bayit Rishon* and *hurban Bayit Sheni*. Note that Kalir mentions here only the four that were destroyed: Shiloh, Nov, *Bayit Rishon*, and *Bayit Sheni*.

Of the four, Nov was different. It was the only *hurban* perpetrated by Jews. Indeed, by definition, *hurban* means a destruction caused by non-Jews. I will give you an example. There is a central issue in Halakhah with regard to *hurban*, one that is still acute today. We still write responsa and essays about this problem because it lies at the very foundation of the sanctity of Jerusalem and the Land of Israel. I refer to the problem, mentioned earlier, of the status of this sanctity after the *hurban*. Does *hurban* destroy the sanctity or not? We call this problem the disagreement over whether the initial sanctification of Jerusalem was sanctified for all future time as well as for its own time or not (*Megillah* 10a). Now, it is clear that if a Jew had set fire to the *Beit ha-Mikdash*, if a Jew had put together an army hundreds of years ago and conquered Eretz Yisrael, this would not be an issue. It would certainly be "*Kiddeshah le-sha'atah ve-kidde-shah le-atid la-vo*," sanctified for the future as well as for its own time. The issue of "*Kiddeshah le-sha'atah ve-kiddeshah le-atid la-vo o lo kiddeshah*" is exclusively related to *hurban* perpetrated by gentiles. *Hurban* is "O God! The nations have entered into Your inheritance, they have defiled the sanctuary of Your holiness" (Ps. 79:1). And there are only three *hurbanot* perpetrated by gentiles, Shiloh, *Bayit Rishon*, and *Bayit Sheni*.

The question is whether the sanctity will continue after *Ha-Kadosh Barukh Hu* permitted the gentiles to destroy the *Beit ha-Mikdash* or not. One opinion is that "*Kiddeshah le-sha'atah*

ve-lo kiddeshah le-atid la-vo," there is a mutual exclusivity between destruction and sanctity. If there is destruction, there can be no sanctity. This does not mean that they did not want it to be sanctified for all time. Of course they wanted it to be so. Why should they not? Of course Joshua, Solomon, and Ezra wanted it to be so sanctified. But the question is whether or not the state of sanctity can resist the impact of destruction. According to one opinion, if there is a destruction wrought by gentiles, the sanctity has to be terminated; it is simply unable to continue. But the Rambam (*Hilkhoh Tefillah* 11:11; *Hilkhoh Beit ha-Behirah* 6:16) disagrees. He holds that despite all these destructions, we still say "*Kiddeshah le-sha'atah ve-kiddeshah le-atid la-vo*" in Jerusalem and in the *Beit ha-Mikdash*. According to the Rambam, not one iota of the sanctity was removed. He cites a Mishnah (*Megillah* 28a) on the verse "I will make your sanctuaries desolate (*ve-hashimoti et mikdesheikhem*)" (Lev. 26:31) which states that they retain their sanctity even though they have been destroyed. The problem the Rambam is addressing in this verse is: How can you have "*ve-hashimoti*" and "*mikdesheikhem*" combined in one sentence? Is not "*Ve-hashim-moti et mikdesheikhem*" a contradictory statement? If it is "desolate," then there is no sanctity, and if there is sanctity, then there is no desolation! So the Rambam explains that "*Ve-hashimoti et mikdesheikhem*" represents the great mystery that *kedushat ha-Mikdash* and *kedushat Yerushalayim* survived and will survive in spite of the *hurban*. *Hurban* and *kedushah*, destruction and sanctity, are, in fact, not mutually exclusive.

(I studied the principle of "*Kiddeshah le-sha'atah ve-kiddeshah le-atid la-vo*" when I was a little boy, maybe eight or nine years old, perhaps younger. Somehow these matters, these problems, attracted my mind, the young mind of an eight- or nine-year-old boy, as well as the mind of my father, the mind of a great *ga'on* and *rosh yeshivah*. He too was attracted by these *halakhot*. Do not forget that I studied these laws in Russia. The

Russians were very unfriendly to all religious Jews. Indeed, to speak about "*Kiddeshah le-sha'atah ve-kiddeshah le-atid la-vo*" in the historical terms of the first part of the twentieth century was almost a fantasy. But it is not a fantasy any more. Now it is a reality. Now that we have an army, this issue is a halakhic problem and a practical problem.)

(See Hirsch Siddur below)

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור עט

תהלים פרק קלה פסוק יב

ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו:

[ד] [עט, א] באו גוים בנחלתך. הנחת אותם ליכנס ולא אמרת בתורתך והזור הקרב יומת (במדבר א נא), ולא הזר בלבד, אלא שני בני אהרן הקדושים נכנסו להקריב ונשרפו, וכן עוזיהו לא לכבודך נכנס, ומה היה בידו, לא קטורת להקטיר לפניך, ויצא מצורע, ולא עוד אלא שרעשה הארץ, ואותם הערלים הנחתם שיכנסו, אמר לו נכנסו שלא ברשות לפיכך נגעתו בהם, אבל אלו נכנסו ברשות ואני צויתים, שנאמר כי הנני קורא לכל משפחות ממלכות צפונה נאום ה' (ירמיה א טו), אמר הקדוש ברוך הוא מה עשו, שמו את ירושלים לעיים, ואני מחדשה, שנאמר תחת הנחשת אביא זהב [ונגו'] (ישעיה ס יז), אמר לפניו רבנו של עולם הרי אתה מחדש את אלו, בניך שנהרגו מה תהא עליהם, שנאמר נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ (תהלים ע"ט/פסוק ב), וכי חסידים היו והרי הוא אומר סוסים מיוזנים משכים היו [ונגו'] (ירמיה ה ח), אלא כיון שנעשה בהן דין, חסידים היו, וכן הוא אומר והיה אם בן הכות הרשע (דברים כה ב), וכתוב ונקלה אחיך לעיניך (שם שם/דברים כ"ה ג), בתחלה נקרא רשע, ועכשיו כיון שלקה הרי הוא אחיך.

ילקוט שמעוני תהלים רמז תתכה

אלא אמר אסף כיון שהדין נעשה בהם, נעשו חסידיו, וכן הוא אומר והיה אם בן הכות הרשע, וכתוב ונקלה אחיך לעיניך.

נָתַנוּ אֶת־נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשֵׁךְ זֹזִיתוֹ־אֶרֶץ:

They have left Your servants' corpses
as food for the fowl of heaven,
and the flesh of Your faithful for the wild beasts.

מלבי"ם תהלים פרק עט פסוק ב

(ב) נתנו וכו' בשר חסידים, הנבלה הוא גוף של המת כמו שהוא והבשר הוא אם מחתכים אותו לחתיכות, ומוסיף שחתכו בשר החסידים לחתיכות והשליכום לכלבים ולחית הארץ:

דעת מקרא

נתנו את נבלת עבדיך וגו' – הרגו רבים מישראל והשליכו את גויותיהם בשדה למאכל לעופות ולחיות... ואין קובר את הגויות ואין מכסה את הדם. והמשורר רומז שנתקימה הקללה שבתורה: והיתה נבלתך למאכל לכל עוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד.

בשר חסידים לחיתו ארץ – 'עבדיך' ו'חסידך' הנזכרים הפסוק הם תארים לכל חללי ישראל שהרגום האויבים: כל בני ישראל קרויים 'עבדי ה', כמו שנאמר: כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם. ו'חסיד' בלשון מקרא הוא בן ברית ובן חסות, ולפיכך כל ישראל זכאים להקרא 'חסידים', שהרי הם בני בריתו של ה' וה' משגיח עליהם ושומר עליהם בהשגחה מיחדת. ועוד, שהגוים... סברו שיראתם גברה, וחס ושלוש נצחה את אלקי ישראל, וכל בן ישראל שהרגוהו האויבים נהרג משום שהוא בן לעם ה'. וכן דרשו חז"ל, שאפילו הרשעים שבישראל שנהרגו בידי האויבים מכנים 'חסידים'.

רש"י תהלים פרק עט פסוק ב

(ב) בשר חסידים - והלא רשעים היו אלא משקבלו פורענותם הרי הם חסידים וכן הוא אומר (דברים כה) ונקלה אחיך כיון שלקה אחיך הוא, כן מפורש באגדה:

רד"ק תהלים פרק עט פסוק ב

והחסידים שהיו בירושלם מהם ניצלו מן המיתה וגלו, ומהם לא ניצלו, הכל לפי הדין הנתון מאת הא-ל יתברך. ורבותינו ז"ל (סנהדרין מז) פירשו, עבדיך, כי המיתה מכפרת לנהרגים וכיון שנהרגו קרי להו עבדיך.

שִׁפְכוּ דַמָּם | כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאֵין קוֹבֵר:

Their blood was shed like water around Jerusalem,
with none to bury them.

דעת מקרא

שפכו דמם כמים סביבות ירושלים – שקל היה בעיני האויבים לשפך דמם של ישראל כאילו היה מים. ועוד במשמע, ששפכו דמם על הארץ ולא כסוהו

רד"ק תהלים פרק עט פסוק ג

שפכו דמם כמים סביבות ירושלים ואין קובר. ולא היה בישראל קובר, כי לא היו יכולים לקבור הרוגיהם:

הָיִינוּ זֹרְפָה לְשִׁכְנֵינוּ לְעַג וְקָלַס לְסְבִיבוֹתֵינוּ:

We have become the butt of our neighbors,
the scorn and derision of those around us.

The Hirsch Psalms

V.4. "So it was quite natural that we, who have survived, have become the target of ridicule and cause for *olot*." Since the term *olot* is employed in the language of our prayerbooks to denote praise and fame, it would seem that the meaning of this root is obvious, and it could hardly be assumed that *olot* might also mean derision. We much rather believe that, even as *olot* denotes the praise, extolling or glorification of another, it could also mean the glorification or praise of self, and does have that meaning in this case. We became *le'ol* and *olot* to them; they scorned us and exalted themselves. To them our degradation was a cause for self-praise. To deride the Jew was considered part of the glory of the nations.

עַד-מָדָה יְהוָה יִהְיֶה תִּיאַנֵּף לְנִצּוֹז תִּבְעַר כְּמוֹ-אֵשׁ הַנֹּאֲתָהּ:

How long, O LORD, will You be angry forever,
will Your indignation blaze like fire?

The Hirsch Psalms

V.5. עד וגו'. Since מה indicates an objective concept rather than one of time, עד מה would mean "to what end" rather than "how long." Asaph pleads with God, "How far must our destruction proceed before Thou wilt cease to be angry? For Thou are 't and wilt remain so forever. The purpose of all Thy decrees, even those that seem harshest, has never been destruction, but only rejuvenation and the granting of a new future."

שִׁפְךָ זַמְתָּהּ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:

Pour out Your fury on the nations that do not know You,
upon the kingdoms that do not invoke Your name,

דעת מקרא

אוֹהֶבֶהּ. הַחֲמָה מְשׁוּלָה לְגוֹזַל בּוֹעֵר וְנוֹפֵל בָּהּ לְשׁוֹן
שִׁפְיָהּ. אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ - אֲשֶׁר אֵינָם מוֹדִים
בְּאַלְהוּתְךָ וְעַל כֵּן עוֹשְׂקִים אֶת עַמְּךָ, כְּפָרְעָה
שָׁאֵמַר: לֹא יִדְעָתִי אֶת ה' וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח
(ש"מ' ה' ב). 'יִדְעוּךָ' בְּעֵבֶר שֶׁל פֶּעַל הַמְתָּאֵר מִצָּב
שְׂבַחָהּ. וְעַל מַמְלָכוֹת - עַל הַמְדֵינּוֹת, עַל הָאֲמוֹת.
'מַמְלָכוֹת' מִקְבִּיל אֶל 'גּוֹיִם', וְכֵן: וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל-
גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל-עַם אַחֵר (לִקְמוֹן ק"ה יג). אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ
לֹא קָרְאוּ - שְׂאִינִם מִקְבָּלִים עֲלֵיהֶם אֶת עֲלֶיךָ, וְכֵן:
כֹּל אֲשֶׁר-יִקְרָא בְּשֵׁם ה' יִמְלֹט (יִזְכָּר ג' ה); וְאֵין-קוֹרְא
בְּשִׁמְךָ (יש' סד ו'). בְּצִלְעַת הַרְאִשׁוֹנָה - הַצּוּרִי 'שִׁפְךָ'
בָּא עִם מִלַת הַיַּחַס 'אֵל', וּבְצִלְעַת הַשְּׂנִיָּה - עִם מִלַת
הַיַּחַס 'עַל', וְהִיא מִדְרָגָה הַנּוֹיִן. וּמִצִּינּוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת
'שִׁפְךָ עַל' אֲבָל יִשְׁגֵם 'שִׁפְךָ אֵל' (ויק' ד' ל ו'עוד). 'קָרְאוּ'
בְּעֵבֶר הַמְתָּאֵר פֶּעַלָּה מִמְשַׁכֵּת שְׂתַחֲלִיתָהּ בְּעֵבֶר וְלֹא
נִפְסְקָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

(א) שִׁפְךָ חֲמָתְךָ אֶל-הַגּוֹיִם - הוֹאִיל וַיֵּשׁ לְךָ
חֲמָה, מוֹטָב שֶׁתִּשְׁפֹּכְנָה אֶל הַגּוֹיִם וְלֹא אֶל יִשְׂרָאֵל.
כְּבִכּוֹל כְּמִלְךָ בְּשֶׁר וְדָם שֶׁחֲטָא לוֹ אוֹהֵבוֹ. כְּעַם
הַמֶּלֶךְ עַל אוֹהֵבוֹ כְּעַם גְּדוֹל וּבִקְשׁ לְנֶקֶם בּוֹ נִקְמָה
גְּדוֹלָה, כִּדִּי שֶׁתִּתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ. אִמְרוּ לְמִלְךָ בְּנֵי בֵיתוֹ:
אִם אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְקַרֵּר דַּעְתְּךָ מוֹטָב שֶׁתִּנָּקֵם בְּשׁוֹנְאֵיךָ
וְלֹא בְּאוֹהֲבֶיךָ, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁחֲטָא לְךָ עַדִּין הוּא

POUR OUT YOUR RAGE UPON THE NATIONS

This passage, not part of the earliest Haggadot, was added during the Middle Ages, during one of the darkest periods of anti-Jewish persecution. It began with the First Crusade (1096), in which, on their way to the Holy Land, the Crusaders stopped to massacre Jewish communities in Worms, Speyer, and Mainz. It was the beginning of centuries of persecution, often in the name of religion.

One of the recurring events that made Pesah in particular a time of fear was the blood libel. This originated in Norwich in 1144 and eventually spread throughout Europe. It is one of the few cases where persecution has left its mark on Jewish law. Several authorities ruled that though, preferably, the wine drunk on Pesah should be red, in communities where there is risk of a blood libel, white wine may be used instead.

What is notable about this addition to the Haggada is its restraint. For centuries, Jews suffered a series of devastating blows – massacres, pogroms, forced conversions, inquisitions, confinement to ghettos, punitive taxation, and expulsions, culminating, in the very heart of “enlightened” Europe, in the Holocaust. Yet these verses – two from Psalms, one from the Book of Lamentations – are almost the only trace left by this experience on the Haggada, the night we recall our past.

Albert Einstein once spoke of the “almost fanatical love of justice” as one of the “features of the Jewish tradition which make me thank my stars that I belong to it” (*The World as I See It*). Judaism is a religion of justice. It is also a religion of love, compassion, forgiveness, generosity, and peace. But from the beginning it has wrestled with the question of how to bring the Divine Presence down to earth, in the structures and institutions of society. The precondition is justice. Once that exists, there is room for the many other virtues that humanize our world. But without justice, something fundamental is missing. “Pour out Your rage” is not a call for vengeance. It is not a call to human action at all. It is, rather, a prayer for divine justice.

At this point in the seder, as we turn from the past to the future, we reflect on

the tragedy of the Jewish people in the past, the many thousands and millions of our people who were murdered, sometimes in the name of the God of love. We ask God to reveal to us, at the end of days, the meaning of all this suffering. These verses are a cry of pain coming to us from one of the dark nights of the Jewish soul, as if to say: “Let us understand, one day if not now, the justice of Your world, O Judge of all the earth.”

POUR OUT YOUR RAGE UPON THE NATIONS

In one manuscript from Worms, 1521, there is a unique addition to the Haggada alongside “Pour out Your rage.” It is a prayer of thanks for the righteous gentiles throughout history who, rather than persecuting Jews, befriended them and protected them at times of danger:

Pour out Your love on the nations who have known You,
And on the kingdoms who call upon Your name.
For they show loving-kindness to the seed of Jacob,
And they defend Your people Israel from those
Who would devour them alive.
May they live to see the *sukka* of peace spread over Your chosen ones,
And to participate in the joy of Your nations.

שפך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל הממלכות וכו'.

Pour out thy wrath upon the nations who know Thee not, and upon the kingdoms that do not proclaim thy name. For He has consumed Jacob and they have desolated his dwelling. Pour out upon them thine indignation and let the fierceness of thy anger overtake them. Pursue them in anger and destroy them from under the heavens of the Lord.

These sentences, taken from the Psalms and from the Lamentations of Jeremiah, introduce the second part of the Hallel, the first part of which has already been recited. The first songs of the Hallel described the going forth of Israel from Egypt. The first Berachah of the grace after the solemn festive meal that followed, transported us to the wandering in the wilderness with its provision of Manna, for with this Berachah, Moses greeted the heavenly gift of Manna. (We have already discussed this fully in explaining this blessing). The second Berachah brought alive for us the entry and acquisition of the Holy Land by God's people. The third Berachah, instituted by David and Solomon, concerns Jerusalem, Zion, and the Temple that was built there. The fourth Berachah dealt with the period after the destruction of the Temple and the experiences, so significant for the Jewish exiles, associated with that time. Thus the first part of the Hallel, together with the grace, forms a concise but complete recapitulation of the history of Israel from the exodus from Egypt up to the present day. The final unfolding of the history of Israel, the troubles and crises that will affect all mankind before the Messianic rebirth, until the time when Israel, on account of their previous historic experiences, will call all nations to unite in paying homage to God, are described in the part of the Hallel that now follows.

Uplifted by the festive mood of these hours of commemoration those celebrat-

ing the Pesach festival in each family, may sometimes be carried away from reality. By reproducing these sentences for us, the Hagadah reminds us of the difference between those reciting the Jewish national hymn and those to whom their song is directed. They are not afraid of recognising this contrast. They open the doors and proclaim it loudly into the night. And this cry, that has rung out for thousands of years, has not vanished without trace. How times, men and nations have changed since Asaph's harp and Jeremiah's lament first cried out these words into the world! In our own environment, in our whole continent and far beyond, there is no longer a nation or kingdom that does not know God and does not proclaim His name! The cry will, however, continue to resound from Jewish houses until it finds its true response in every human breast. Malicious or superficial critics have claimed to see it as a sign of vain self-glorification. But to see the meaning that we Jews really give to these words when we proclaim them from open doors on the Seder evenings, let us quote from one of the many hundreds of commentaries with which the Hagadah has been adorned. We have in front of us the commentary *מעשה מצרים* by Rabbi Eliezer Ashkenazi. It is more than three hundred years old, and written in Hebrew, and is one of the four parts of a large and comprehensive work, *מעשי ד'*. The work was therefore not intended for non-Jewish readers, and the following is a literal translation of the passage in question:

"The interposition of these sentences: 'Pour out thy wrath, etc.' in the middle of the Hallel Psalms (CXIV ff.) that celebrate the redemption from Egypt has been found surprising. The connection, however, seems to be as follows. The author of the Hagadah has told the story of the going forth from Egypt, in order to show how the sojourn in Egypt and the going forth from there had the unmistakable purpose of proclaiming the sovereignty of God. After the miracles and signs that God performed have been recounted, these sentences from Psalm LXXIX are intended to say: 'If, after all these proclamations, through such miraculous signs, there still remain non-Jewish peoples and kingdoms that have not recognised this Divine revelation, so that the whole purpose of an Abraham, to bring the awareness of God to all humanity, has not been finally attained even by the going forth from Egypt, in that there still remain

curse-ridden non-Jewish circles who do not know the name of God, they must be taught this by the wrath of God which then pours over them.'

If any of the non-Jews under whose protection we live in the Diaspora, may think that we are reviling them with these words, they are faced by our clearly expressed duty, which bids us to pray for their well-being. How could we direct two such contradictory prayers to God, praised be His name? God forbid, that even in the secret of our chambers we should slander the king under whose protection we live! This is witnessed by these very sentences, in which we say that God should pour forth His wrath upon those nations that do not know him, those, for example, that deny the fact of the going forth from Egypt with all its associated signs and miracles. It is clear, however, that all the non-Jews amongst whom the exiles are scattered, are aware of the exodus from Egypt, are convinced of its occurrence and do understand its meaning. Thus we are saying specifically that God should not exercise His wrath upon those who do know His name. But to make matters quite clear, that those

who destroyed the Temple, did not at that time possess the religions that are today represented by Christians and Moslems—for they did not exist at that time — and were most likely idol-worshippers, the sentence follows that those non-Jews that destroyed the Temple did not know God, and therefore consumed Jacob and desolated His Temple. But our Christians, and equally the adherents of Islam, do know God and recognise the fact of the exodus from Egypt. It would, therefore, be quite wrong to imagine that our laws require us to seek to revile them.

Even if we allow ourselves to be carried away and to execrate those who do evil to us and harm us illegally, this would not, God forbid, be by permission of our religious laws. After all, it is only human to execrate a person who treats one abominably. A person might even execrate his own son or brother if he treats him with enmity or deals unjustly with him. Thus, it might happen that in certain isolated instances we also might utter an execration. But far be it from us to curse a whole nation, even if there are individuals in its midst that do us harm! That would not be according to the will of God. Did not the first of all the faithful cry out that this could not accord with the will of God, when he said: 'Wouldst thou carry off the innocent with the guilty?' Thus spoke the master of all the prophets: 'Shall one man sin, and wouldst Thou be angry with all the congregation?' From these passages it is clear that we are not entitled, on the basis of our religious laws, to utter a curse against those people who recognise God and the exodus from Egypt, even if they have not otherwise accepted the Torah. Even the conquest of

Canaan was permitted only after the exodus from Egypt, where God's will was so clearly apparent and yet not recognised by those peoples. Therefore, these sentences are followed by the words of the psalmist: 'Not unto us, O Lord, not unto us, but unto thy name give glory.' This implies: 'May God pour forth His wrath upon the idolaters, not because they have consumed Jacob and desolated his dwelling, but because they do not recognise His name.'

We have stressed this point because, to this day, this accusation is made against us by our enemies. However, a glance at the wording of the sentences in question shows that even for those against whom the words are actually directed, the curse-ridden fate varies. Peoples *גוים* and kingdoms, states, *ממלכות* are mentioned here. The peoples, who reject the awareness of God, should have God's wrath directed *towards* them; on the other hand, the kingdoms and states which do not allow God's name to be recognised should have God's wrath poured on to them. As Hirsch points out, in his commentary to Psalms, it does not say *על הגוים*, not 'pour forth thy displeasure upon the heathen,' but *אל הגוים*, 'let thy displeasure reach up to them,' let those learn to know it, *אשר לא ידעוך*, who have not recognised Thee in the fate which, through them, Thou hast caused to befall us. *ועל הממלכות*, the states, the powers that have not proclaimed thy Name, let them be destroyed through thy wrath! They adorned themselves with the laurels of victory on our ruins and had no idea that they were only tools in thy hand. *כי אכל את יעקב*. "For He has consumed Jacob, but *they* laid waste his dwelling-places." The subject of *אכל* is the *שם* that precedes it. For in fact it was thy Name that consumed Jacob because they (the Jewish people) had ceased to be worthy of bearing that Name. In reality therefore, thy Name was the victor, while according to their thinking, they had destroyed for thy Name its dwelling-place! It is against these destroyers of the Divine abode, that this aspect of God's wrath is directed, *שפך עליהם זעמך*: "Pour forth Thine indignation upon them and let the fierceness of Thine anger overtake them." (Psalm LXIX, 25).

With human pursuit, there is usually a great difference between the pursuit and the achievement of its object. Pursuit is usually an attempt to place another in one's power, in order, if successful, to let him feel the effect of that power. But when God pursues, his quarry is already caught. There, pursuit and destruction come together, because the pursuit is under God's heaven, within the domain

of Divine might. We may not see the fulfilment of this curse-laden fate, which faces the powers who seek to withhold their recognition of God. But God's heaven, that spreads also over those that deny God, is a guarantee that that which withdraws from God — and is therefore pursued by him — is already doomed to destruction. Thus this passage ends with the words (Lamentations III, 66): "Pursue in anger; Thou wilt destroy them from under the heavens of the Lord." *תרוּדוּ בְאֵף וְהַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַיִךְ ד'*

If those taking part in the Seder service cast their eyes back through history on the peoples and kingdoms that have exerted their superior strength upon them, they will appreciate the impressive truth that lies in this curse. Sunk without trace! Egyptians, Amalekites, Philistines, Babylonians, Persians, Medes, Greeks and Romans, all have departed from the stage of history, their empires destroyed, their mighty influence broken, because they did not wish to know God and proclaim His Name. Only the one weak herald of God's message lives on, celebrating the feast of their freedom, and singing, as did their men of God inspired by the Holy Spirit, of the disastrous fate of all those who resist God and His law.

Imbued with these thoughts, the celebrants fill their beakers for the fourth time and once again take up their national hymn, whose commentary is formed by world history, and for whose truth the singers themselves are the evidence. They bear witness to the greatness and the glory of God so loudly and so fervently that the witnesses themselves, and their part in the attainment of this glory, disappear entirely before the exalted object of their testimony:

כִּי אָכַל אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־נְוֵהוּ הַשְּׁמוֹ:

for they have devoured Jacob
and desolated his home.

The Hirsch Psalms

V.7. כי אכל וגו'. The subject of אכל is the preceding שמך in Verse 6. "For in reality it was Thy Name which devoured Jacob because Jacob was no longer worthy of bearing it. Hence it was Thy Name, and not our foes, that won the victory. And yet they thought that they had laid waste the habitation of Thy Name."

אַל־תִּזְכַּר־לָנוּ עֲוֹנוֹת רַשְׁעֵינוּ בְּהֵרַק יְקַדְמוֹנוּ רוּחֵיךָ כִּי דָלּוֹנוּ מְאֹד:

Do not hold our former iniquities against us;
let Your compassion come swiftly toward us,
for we have sunk very low.

The Hirsch Psalms

V.8. אל תזכר וגו'. The Torah refers to the transgression of the earlier generations which brought on the גלות in these words: והלכתם עמי בקרי, "they left to chance their walking with the Lord." Their transgression lay in that their prime goal was to strive for riches and pleasures, and thus they fulfilled only such laws of God as happened to be compatible with their ambitions. Asaph prays, "May it be Thy will to regard the sufferings of the generations of exile, who have sacrificed their all in order to remain loyal to God's Law, as adequate atonement for this grievous transgression of those that came before us. For on the path to this atonement we have been brought very low, so low that we should utterly perish if Thou wilt not speedily come to our aid. Therefore let Thy compassion, to which all men have the inalienable right to appeal because they are Thy creatures, anticipate our destruction." Or, "Even though we may not yet deserve it, let Thy compassion come to meet us before we, Thy historic creation, vanish from the ranks of earth's existing nations."

עֲזָרְנוּ | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵדְךָ כָּרַב כְּבוֹד־שִׁמְךָ וְהַצִּילְנוּ וְכֹפֵר עַל־זֹטְאֵינוּ לְמַעַן שְׁמִיךָ:

Help us, O God, our deliverer,
for the sake of the glory of Your name.
Save us and forgive our sin,
for the sake of Your name.

דעת מקרא

7 'עזרנו' הוא צווי לנוכח עם כינוי למדברים בעדם. ובעינין בקמץ קטן (על משקל 'כתבנו בספר חיים'). ויש להזהר ולהבחין בין 'עזרנו' שבכתוב הזה לבין 'עזרנו בשם ה' (לקמן קנד ח), ששם הוא שם עצם עם כינוי לנסתרים והענין בסגול. והעירובו על עניין זה כאן, לפי שרבים מן המתפללים טועים בזה ואומרים (בתחנונים שאחרי נפילת אפים) 'עזרנו אלהי ישענו' בסגול, והוא שיבוש גדול.

למען שמך – שאתה מקרא השם 'אלקי ישראל'. וכשישראל בצרה שמך מתחלל

The Hirsch Psalms

V.9. עזרנו וגו'. There is one other consideration that leads Israel to deem itself justified in calling upon God for help in the midst of exile. For God is אלקי ישענו He is not אלקי ישועתנו, "the God of our help," but has ever been אלקי ישענו, "the God of our salvation," of our true and actual "being." In view of the talents with which the Jewish people was endowed, we could have attained honor and prosperity among the nations at any time, if only we had decided to abandon God and His Laws. However, Israel in exile has staked all of its "existence" upon God; Israel could not conceive of any existence that lacked communion with Him. Israel renounced everything else and remained with God. Therefore it has remained "the people of God" even in banishment and dispersion, and its survival and endurance through the ages became a sign of "the finger of God" to mankind. Israel's survival served the שמו כבוד הגדול; it served the cause of the glorification of God's Name, and it is שמך על דבר כבוד שמך, in the interest of glorification of

His Name, that Israel hopes for God's assistance. It is for this reason that Israel dares beseech Him for deliverance and for complete pardon for all past errors, למען שמך, for the sake of 'שם ד', by which God has declared Himself as the One Who is ready at all times to grant a new future.

עץ יוסף

עזרנו אלוי ישעט כו' . סבבואנו לילי נסיון
לקדש כבוד שמך שם עזרנו להתחזק כל ירך לבנו כי אם נשים מלחנו נחוסה לעומת מלחם . עוד שנית תעשה
לנו כי כמו שאשר עזרתנו להתאמץ כך אל תיחט בידם שימיתו כי אם והזילנו ושמה תאמר א"כ איפה
נמה יספרו עווינו אם לא נמות . לו"א וכפר על חטאתינו למען שמך . כי לא תביט אלינו כי אם על שמך . כי
יותר ויותר יתקדש שמך אם תזילנו מאס נמות בידם . וזה למען שמך (אלשיך) :

נרית וטובה לא תמס (כ"כ) : עזרנו כו' והזילנו .
מחנני משיח בעבור כבוד שמך : למען שמך . דהיינו
אחד י"ג חיבתו כו' ונ"ן אהיות ג"ן פרשיות
שנתורה (כ"כ) :

לְמַה | יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיזָה אֱלֹהֵיהֶם יוֹדֵעַ (בְּגוֹיִם) לְעֵינֵינוּ נִקְבְּוֹת הַיָּם-עַבְדֵיךָ הַשְּׂפוֹךְ :

Let the nations not say, "Where is their God?"
Before our eyes let it be known among the nations
that You avenge the spilled blood of Your servants.

דעת מקרא

איה אלקיהם – שאלה של לעג: איה אלקי ישראל, מפני מה אינו מושיע את עמו? והוא חילול השם הרמוז בבקשה שבפסוק הקודם 'על דבר כבוד שמך'.

יודע בגוים לעינינו וגו' – לשון בקשה: יהי רצון שנראה בעינינו שנקמת דם עבדיך נודעת ומפרסמת בגוים. והכונה, שתנקם בגוים נקמה גדולה וגלויה, והגוים יודו בעל כרחם כי נקמתך הוא ומידך באה. ואפשר שלשון 'יודע' רומז למכות ועונש

The Hirsch Psalms

V.10. ... May אלדינו, Whom they deny because they do not see His workings, become known and acknowledged among the nations, the arrogant ones (according to the כתיב, לעינינו, still in our own experience, or, "through that which Thou dost cause us to witness." Let this be נקמת דם עבדיך השפוך, the satisfaction for the blood of thy servants that was shed. The blood of Thy servants shall be atoned for, when the descendants of those who failed to recognize the God of Jewish truth, and slaughtered His servants, will be made to witness the survival and eventual deliverance of the succeeding generations of Israel whom the martyrs inspire by their example to remain of good courage and to be ready to make any sacrifice required in order to endure, If, witnessing Israel's survival and redemption, the nations will acquire better understanding and eventually recognize the truth of Judaism, then those who were innocently slaughtered shall not have died in vain.

"אבינו מלכנו נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך"

עיון תפלה

עש"ה (תהלים עט, י) יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך, לפיכך גרסת רוב הספרים נקום לעינינו.

נקום לעינינו. אין לך דבר, ששמר אותנו מלקיחת נקמה, והשפיע כל נרים יד נקמה נגד שונאינו ונוגשינו, ובל נשלם גמול לחסר-האנושיות הקנאית של העמים וראשיהם שהתפרעו, מאשר מקומות מעין אלה בתפילותנו. אין עם שסבל ונפקד קשה וזמן ממושך מאין כמוהו כישראל. העם סבל התעללויות, אלימויות, ואכזריות חוזרות ונשנות בצורות מדהימות – וישראל לא התנקם! תפילות מעין אלה לימדונו להניח לשקולו של הקב"ה לנקום נקמת הפשעים, שפשעו גויי הארץ בעמנו. הפניית הדעת למקומות, בהם ההבטחה והאמירה, שעניי ה' ככל אשר אנו סובלים, והוא ית' שומר לעצמו הזכות לגמול, כל ההתעללויות שמתעללים בנו, האמונה בהבטחות והודעות אלה נתנה לנו את הכוח, להיות הנרצחים ואף פעם רוצחים, התלויים ואף פעם תלונים, העשוקים ואף פעם עושקים. הואיל ולבנו חרד לדברים שהושמעו בהבטחה האמורה, לכן היה לנו הכוח להיות נתונים בתוך אוכלוסיה מתנכרת, לועגת ומתעללת. ואפילו לנהוג בכבוד כלפי השליטים. וככל זאת השתתפנו בצרת אורחי המדינה שחיינו בקרבם, ובקיום יחדיו עם בני הארצות פעלנו חסד ואנושיות. קריאות אלה אל הקב"ה השפיעו עלינו להיות הומניים ומתונים.

תָּבוּא לִפְנֵיךָ אֲנָקַת אֲסִיר כְּגֹדֶל זְרוּעֶךָ הוֹתֵר בְּנֵי תַמּוּתָהּ:

Let the groans of the prisoners reach You;
reprise those condemned to death,
as befits Your great strength.

דעת מקרא

תבוא לפניך אנקת אסיר – לשון בקשה: יהי רצון שתבוא לפניך זעקת האסיר, כלומר: שמע את זעקת האסיר והצילהו... 'אנקה' היא זעקה וקול בכי של הפצועים הנוטים למות.

הותר בני תמותה – הם כל ישראל, שהאויבים הרשעים טוענים שחס ושלום אבד שברו של עם ישראל ועתיד הוא לכלות מן העולם.

The Hirsch Psalms

V.11. ... "Now, O Lord, show גדל זרועך, the greatness of Thy arm; show how, beyond all the might and machinations of men, הותר בני תמותה, Thou art able to grant 'survival' to the very ones whom men would expect to die out and whom the nations would seek to render extinct."

וְהֵשֶׁב לְשִׁבְעֵינֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל-זוֹיְקָם זֹרְפָתָם אֲשֶׁר זֹרְפוּ אֶדְנֵי:

Pay back our neighbors sevenfold
for the abuse they have flung at You, O Lord.

דעת מקרא

חרפתם אשר חרפוך אדני – לפי שהחרפה שהגוים מחרפים את ישראל היא כביכול חרפה לה' אלקי ישראל, כמו שאויבי ישראל הם באמת אויבי ה' אלקי ישראל, ומלחמת הגוים בישראל היא מלחמה בה' אלקי ישראל. ואולי משום כך כתוב בשם של אדנות לרמוז שהמחרף את העבד מחרף את האדון

והמשורר מבקש נקמת דם ההרוגים, שחרור האסירים החיים, וגמול למחרפי שם שמים – ומסיים בלשון נדר והבטחה לספר לנצח את תהלות ה'.

וְאֶנְזוֹנוּ עִמָּךְ | וְצִאֲן מִרְעִיתֶךָ גִּידָה לְךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר | נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ: {פ}

Then we, Your people,
the flock You shepherd,
shall glorify You forever;
for all time we shall tell Your praises.

The Hirsch Psalms

V.13. ... "We shall render God homage forever with all our acts and with the destiny of our lives, לדור ודור, and let each generation deem it its task to bequeath to its descendants the memory of the manifestations of the mighty acts of God."

רינת חיים

"לדור ודור". כתב ה"עיון תפילה", "אתה הוא לדור ודור, הוא סוף המאמר". ופירושו: אתה "צור חיינו" וכך בדור זה ובכל הדורות הבאים, ולכן 'גודה לך' וכך.
"וי"א כי 'לדור ודור' נמשך למה שאחריו 'לדור ודור' נודה לך".
זה על פי הפסוק (תהילים עט, יג) 'לדור ודור נספר תהלתך'. יש להבין מה בא הפסוק (ונוסח התפילה) להשמיענו הרי בודאי שכל דור חייב להודות להשי"ת ולספר תהלותיו, וכי רק דור אחד צריך להודות? אלא הכוונה שכל דור צריך להודות ולספר על הטובות המיוחדות שעשה ה' עמו, [ולא רק שכל הדורות יודו על הניסים הגדולים שעשה ה' לעם ישראל ביציאת מצרים וכדו'], כי בכל דור ובכל תקופה מתחדשים ומשתנים חסדי ה' לפי צרכי המקום והזמן.

Days of Deliverance p. 143-147

The Concealed Word of Hanukkah

Hidden and Revealed

One can see that which is revealed, but not that which is concealed. The Kabbalists spoke often about the antithesis between the hidden world, the *alma de-ithassya*, and the revealed world, the *alma de-itgallya*. These terms express the idea that most things that humans can sense are only the last phase in a long evolutionary process that unfolded quietly, far from the perception of the human eye, which can discern only things that are ripe and complete.

This principle is based on certain scientific-philosophical assumptions, the same assumptions that underlie all evolutionary theories, which are broadly applicable to the natural sciences. But it is also of supreme importance in the field of historical research and historical understanding. Many errors and misapprehensions result from the fact that the vast majority of common people—and sometimes even educated people and historians—see only the final, complete phase, the revealed events in history, and not the concealed, the deep and mysterious, which is the underlying reason for everything that happens. As

a result, people develop false conceptions regarding historical periods, events, and personalities.

If there is a historical holiday that has been misunderstood by everyone, it is Hanukkah. The reason for this is the peculiarity of the holiday, and the fact that the reasons for its establishment were not revealed in our Holy Scripture; we have no official, prophetic account of the underpinnings and essence of Hanukkah. It has therefore become a free-for-all at which all try their hand and say what they wish. Even the anonymous author of *Sifrei ha-Makkabim*, the Books of the Maccabees, who lived through that period, provides only the rudiments of understanding the content and meaning of the holiday.

Everyone sees the revealed world of Hanukkah, and it fills them with wonder. They understand the story of the heroism on the battlefield, of military victories—"for the salvations and the wars"—and the obvious miracle of the single cruse of oil. But the concealed—the mysterious—is completely neglected. Yet, if we were to limit the miracle of Hanukkah to the revealed, we would not need to celebrate the holiday today.

We have no lack of military victories in our history, but we nevertheless do not celebrate them. To borrow a phrase of Maimonides, there is a type of holiness that is temporary and one that is everlasting: "When the Land [of Israel] was lost, its [previous] conquest was cancelled and its holiness was annulled" (*Hilkhot Terumot* 1:6). A military victory, a political triumph, does not last forever. A later defeat wipes everything away. As for the miracle of the cruse of oil—we had no lack of miracles in the Temple, and yet we made no commemorative holiday. What is there to celebrate if the light burned miraculously but later was extinguished? When the miracle ceased, so did the attendant happiness. If Hanukkah has remained a holiday throughout the generations, that is a sign that we celebrate not just what was revealed in those days, but what continues to our times. Indeed, we must understand the miracle of the concealed world, because that is the point of the entire holiday.

The Letters and the Scroll

During the Second Temple era, our enemies invaded the Temple twice—first the Greeks entered during the days of the Hasmoneans, and subsequently Titus the Roman entered the Holy of Holies. For Jews, it is a national tragedy when either Greek or Roman soldiers enter the sanctuary or the Holy of Holies. Not for nothing did the psalmist lament: “Foreigners have entered Your land” (Ps. 79:1).

However, there is a fundamental difference between the invasion of the Temple by Titus and that of Antiochus. When Titus’ legions sacked Jerusalem and entered the Temple, they destroyed it, burning it to the ground. The result of the Roman victory was the destruction of the Temple. But when the Greeks penetrated the Temple, they did not touch a thing; they caused no harm to the sanctuary or to the courtyard. Everything remained intact. What did they do there? The *baraita* tells us: “When the Greeks entered the sanctuary, they defiled all the oil” (*Shabbat* 21b). They defiled the oil that was used to light the *menorah*. Why did the Greeks not destroy the sanctuary as well?

Let us examine a seemingly strange ruling. The Talmud says:

R. Huna says: He who sees a Torah scroll being burned must rend two rents [as a sign of mourning]: one for the scroll itself, and one for the script, as it says (Jer. 36:27): “After the king burned the scroll and what was written on it” (*Mo’ed Katan* 26a).

This rule is difficult to understand. The Talmud tells us that when the Romans burned R. Hanina b. Teradyon and the Torah scroll with him: “His students asked him: ‘Master, what do you see?’ And he answered: ‘The scrolls are burning, and the letters flying up in the air’” (*Avodah Zarah* 18a). From this we see that

only the scrolls, the parchment, can burn, but the letters are not consumed. Why then does R. Huna demand two rents, one for the scroll and one for the letters?

The answer is simple: it depends on who does the burning, who destroys the Torah scroll. If the Torah scroll is burned by non-Jews, then only the scroll, the parchment, the physical form of the Torah is destroyed. A non-Jew, no matter how powerful he is—even Hadrian in his time—has power only over the physical scroll. He cannot burn the letters; they ascend into the air. On the contrary, the more scrolls that are burned, the more powerful the letters become; they find new scrolls, which they inscribe with their script. Atop each decree of foreign kings, atop each punishment from Heaven, new laws are built. “On each *hotz* (jot; lit., thorn), heaps upon heaps of laws are built” (*Menahot* 29b).

When the Roman executioner burned R. Hanina ben Teradyon, the letters of the Torah scroll danced in the air and blew in his face. In that case, one had to make only one rent—for the scroll, but not for the letters. But when Jews burn the Torah scroll, as Jehoiakim did in his day (Jer. 36:23), they destroy not just the scrolls, but the writing, the letters, the spirit, the soul. A non-Jew can destroy the physical walls; only a Jew can defile the soul.

Regarding the verse, “A song for Asaf: O God, foreigners have entered Your land” (Ps. 79:1), the Midrash asks, Why does it say “A song for Asaf”? Should it not have said “A lamentation for Asaf”? The Midrash answers that it is indeed a song for Asaf, because the enemy poured out his wrath on wood and stone (*Midrash Tehillim* 69). The Hatam Sofer explains that Asaf sang because the Romans had power only over wood and stone, over the earthly Temple’s physical existence. It was non-Jews who “have entered Your land;” it was non-Jews, not Jews, who entered the sanctuary. Had Jews entered, they would have destroyed not only the earthly Temple, but also the heavenly Temple, the Jewish soul; they would have annulled God’s image,

defiled the *Shekhinah*, burnt the letters. In that case, Asaf would not have been able to sing a song.

We Jews, for the most part, do not harm the scroll, the earthly Temple, the wood and stone structure. On the contrary, Jews for the most part greatly respect the external trappings of sanctity. Jews do not destroy the parchment; they defile the letters.

Eliminating Impurity

The revealed part of Hanukkah consists of liberation from bondage, saving the scrolls from fire, destroying the pagan statues and idols, and expelling the gentiles from the Temple and from Jerusalem. But the concealed world of Hanukkah means something else entirely. It concerns purifying the defilement of the souls, of the letters.

The Hasmoneans fought not only against enslavement to an imperial power, but also, and perhaps especially, against defilement. They fought for purity of the soul of the entire Jewish collective, and they were as successful in that struggle as they were in their political battle. They proved that one can not only defeat an enemy on the battlefield, but one can also purify the spiritual defilement of a whole population, one which has sunk deeply into impurity of the soul and contamination of the spirit. In a short time, the people can be reborn; they can renew and purify themselves. The Hasmoneans proved that one can behold the wonder of “I will sprinkle pure water upon you, and you shall be pure; from all your impurities, and from all your idols, will I purify you” (Ezek. 36:25). This miracle—the miracle of the victory over defilement—has eternal value. Since the Hasmonean period, the establishment of purity has remained the cornerstone of our faith. We have had any number of sects, apostates, and converts out of the faith, but the people as a whole were not defiled. The miracle of the Hasmonean period was the miracle of purification, which continues in our days.

The Gemara in *Kiddushin* (31b) records that Avimi once served a cup of water to his father, R. Avahu. Finding his father sleeping, Avimi stood there waiting for him to awaken. In the meantime, he was inspired to interpret the Psalm (79), "*Mizmor L'Asaf ba'u goyim nachalasecha, samu es Y'rushalayim l'iyim* - A song to Assaf: the nations have entered Your inheritance, they have turned Jerusalem into ruins!" Rashi explains that Avimi found the usage of the word, "*mizmor*", a song, difficult. When speaking of the destruction of Jerusalem, the word, "*kina*", a dirge, would have been more appropriate! He answered similarly to the aforementioned teaching that the song refers to the fact that Hashem took out his wrath on wood and stones and preserved the Jewish people.

Why did Avimi expound on this particular verse at this precise time? Rav Pincus explained that standing over his father, refusing to just place the cup on the table, Avimi realized how much love existed between father and son. He used this as a tool to understand the relationship between our Father in Heaven and *B'nei Yisrael*. Because of this great love, Avimi realized that clearly the destruction of the *Mikdash* was not an act of Divine punishment intending to banish the Jewish people forever. A father always loves his child. The destruction must be interpreted as a necessary separation to preserve, rather than destroy, the Jewish people.

Rav Pincus further explained that this love being implicit even at the very moment of *churban* is demonstrated by *Klal Yisrael* by lifting some of the customary restrictions of mourning after noon. Then we may sit on regular seats and the *paroches* is returned. Women then have a custom to sweep the house and start preparing the post Tisha B'Av meal. The *Beis HaMikdash* was set aflame toward evening of the ninth of Av (*Ta'anis* 29a). At that very moment, we begin to lift some of the restrictions of mourning since this very destruction also demonstrated Divine love.

ר' שמשון פינקוס על בין המצרים

“מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך, לא הוה קרא צריך למימר
אלא 'בכי לאסף נהי לאסף קינה לאסף', ומה הוא אומר 'מזמור'? אלא
משל למלך שעשה בית חופה לבנו, וסיידה וכיידה וציירה, ויצא בנו
לתרבות רעה, מיד עלה המלך לחופה וקרע את הוילאות ושיבר את הקנים,
ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר, אמרו לו: 'המלך הפך חופתו
של בנו ואת יושב ומזמר'?! אמר להם: 'מזמר אני שהפך חופתו של בנו
ולא שפך חמתו על בנו'. כך אמרו לאסף: 'הקב"ה החריב היכל ומקדש,
ואתה יושב ומזמר'?! אמר להם: 'מזמר אני ששפך הקב"ה חמתו על
העצים ועל האבנים, ולא שפך חמתו על ישראל' (איכ"ר פרשה ד).

תמיהה נוספת: וכי באמת הקב"ה שפך חמתו אך ורק על "עצים
ואבנים", הן בהמשך אותו "מזמור לאסף" (תהלים עט) מובא תיאור נורא
ואיום על אשר התרחש בעת החורבן: "באו גוים בנחלתך טמאו את
היכל קדשך וגו', נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך
לחיתו ארץ, שפכו דמם כמים סביבות ירושלים ואין קובר". הרי לנו, כי
גם האנשים סבלו סבל רב מהחורבן, ולא רק ה"עצים ואבנים"!

"שפך חמתו" – נטילת סיבת האבדון

עצם המובן בדברי חז"ל "שפך חמתו על עצים ואבנים", במבט השטחי נראה, שמאחר והיה מדובר בגזירת כליה על כלל ישראל, הקב"ה, כביכול העדיף להשאירם בחיים, וכדי לשכך את כעסו החריב את ביהמ"ק, וכשם שלהבדיל פעמים כשילד קטן מכעיס את אביו, במקום לרוצץ את מוחו של בנו, נוטל האב אבן, ומנפץ את שימשת החלון וכך הוא נרגע...

אמנם, חלילה וחס להבין כך את הענין, וישנו משל מופלא המאיר את כל הענין באור אחר.

משל לצייר, אומן מומחה אשר כמנהג הציירים, ביקש לצייר ציור אחד נפלא, בו יבואו לידי ביטוי כל כשרונותיו וישקיע בו עבודה מאומצת. הוא עלה על הר גבוה שממנו נשקף נוף מרהיב עין, ישב שם וצייר ימים ולילות בדייקנות גדולה. את כל מהותו הוא השקיע ביצירה זו, עד שהוציא מתחת ידיו יצירה מיוחדת להפליא, ממש 'יצירת חייו'.

והנה בהיותו שם על ראש ההר יחד עם חבריו, כשהגיע סוף סוף לסיום עבודתו, ביקש אותו צייר לבדוק עד כמה התמונה נפלאה וכמה היא משקפת את כל הנוף הרחב, ומאחר ומקרוב לא ניתן כל כך להבחין בכללותה של התמונה, הניח את הציור על כף הציור והחל לפסוע אחורנית תוך כדי ריכוז והתבוננות מרחוק על יצירתו המופלאה.

וכך פוסע הוא פסיעה אחורה, ועוד אחת, ואינו שם לב כי מאחוריו, במרחק כמה פסיעות, תהום פעורה... חבריו זועק לעברו: "עצור! יש תהום", ואילו הוא - כל כולו מרוכז בציור שלפניו, ביופיו ובחדרו. הוא פוסע עוד פסיעה אחורה ולא שועה לזעקות חבריו.

כשראה חבריו שאינו יכול להוציאו מריכוזו בציור והוא נמצא בסכנת חיים, לא נותר לו אלא להתנפל על הציור ולקרוע אותו לגזרים!...

בראותו כך, קפץ עליו הצייר בזעקות שבר: "מה עשית? הרסת את עבודת חייו!"

אמר לו חבריו: "בוא וראה מה עשיתי, התבונן מאחור: עוד פסיעה אחת מתוך ריכוז בציורך, היית נופל לתהום!".

זהו המובן הפשוט והאמיתי של המושג "שפך חמתו על עצים ואבנים". בזמן שביהמ"ק היה קיים, כלל ישראל שקעו בעבירות [בבית ראשון - ע"ז, ג"ע ושפ"ד, ובבית שני - שנאת חנם]. אחת הסיבות לכך, ויתכן שזו הסיבה המרכזית והנוראה מכולן, היתה עצם מציאותו של בית המקדש!

לכלל ישראל היה בית שבו, כביכול, היה גר עמם בקירבה נוראה ה' אלוקי ישראל, אבינו אב הרחמן, והיה משפיע עליהם שפע אין סופי של חסד ורחמים: ביום כיפור התכפרו להם כל עוונותיהם ע"י השעיר המשתלח, כמובא ברמב"ם (הל' תשובה פ"א ה"ב): "שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח" - מיום כיפור יצאו כל העם זכים וטהורים.

ולא עוד אלא אף במשך כל השנה כולה יהודי שעבר עבירה [כגון חילול שבת], הביא קרבן והתכפר לו - "למה נקרא שמו לבנון? שמלבין עונותיהן של ישראל" (יומא לט ע"ב). כאשר עמד לפני היהודי נסיון או מכשול כלשהו, הוא ידע כי במקרה הגרוע ביותר, מעשהו "עלה לו" בקרבן...

יתירה מזו, כתוב במשלי (כה, יז) "הוקר רגלך מבית רעך", ומבואר בגמ' (חגיגה ז ע"א) שהכוונה לחטאות ואשמות, ופירש"י שם: "שלא תחטא ותזקק להביא חטאת ואשם". כלומר, אין זה מן הראוי להרבות בהבאת קרבנות לבית ה', כי כשאדם מביא קרבן, הוא אינו יכול לדעת אם הקרבן יביא לו תועלת, או ח"ו להיפך.

כדי להבין את החסרון בקרבנות מעין אלו, נצייר לעצמנו יהודי ששכח ששבת היום. הוא מתקשר אל ה'ברוקר' שלו בבורסה ומבקש שיקנה עבורו מניות בשווי חמשים אלף דולר.

מיד כשסיים את השיחה, נזכר שהיום שבת וטפח לעצמו על מצחו, אולם בינתיים אותו 'ברוקר' כבר קנה עבורו את המניות, ומעסקה זו הרויח היהודי חצי מליון דולר.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ז עמוד א

תניא נמי הכי: הקר רגליך מבית רעך - בחטאות ואשמות הכתוב מדבר,

הלך אותו יהודי אל הרב ושאלו מה עליו לעשות. "עליך לקנות קרבן ולהביאו לביהמ"ק!" - הורה לו הרב.

אותו עשיר לא היסס וקנה את הבהמה השמנה ביותר שניתן היה להשיג - פרה בשווי עשרת אלפים דולר, עלה לביהמ"ק להקריבה, ובנוסף אף הואיל בטובו לתרום חמשת אלפים דולר לבדק הבית.

כששב לביתו וערך לעצמו את החשבון - רווח חצי מליון דולר מול חמש עשרה אלף דולר הוצאות - הרגשתו היתה שלא נורא, ומעבירה זו הוא בעצם לא כל כך הפסיד... נמצא שלאמיתו של דבר, קרבן זה עלול להיות דבר שלילי ביותר עבורו!

ביהמ"ק היה הסיבה לאבדון שהגיע על כלל ישראל, ואם בית זה לא היה נשרף, רח"ל לא היה נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. הם היו שקועים כל כולם בתוך החטא בלי לחוש זאת! כמו אותו צייר

שהיה מרוכז כולו ביצירתו, גם מבטם של הכלל ישראל היה כה מרוכז בקדושה ובקירבה להשי"ת שזכו לה בביהמ"ק, עד שלא שמו לב לנעשה אתם, וחיו בתחושה שניתן לעשות ככל העולה על רוחם וביהמ"ק יכפר... [משא"כ לאחר החורבן יודע כל יהודי שאם יחלל שבת, עבירה זו תיגרר עמו עד סוף ימיו. ישנן עבירות שתשובה מכפרת וישנן כאלו שרק ע"י יסורים. דבר לא פשוט כלל וכלל!]. כך התרחקו כלל ישראל אחורה מהקב"ה פסיעה אחר פסיעה, והקב"ה זעק "עצרו! עצרו!" וללא הועיל.

במצב זה, לא נותר לקב"ה אלא "לשפוך חמתו על עצים ואבנים" - להחריב את ביהמ"ק עצמו!

ירמיהו פרק 2 פסוק 10 - ח

(ח) הִנֵּה אַתֶּם בְּטַחִים לָכֶם עַל־דַּבְּרֵי הַשֶּׁקֶר לְבַלְתִּי הוֹעִיל: (ט) הַגִּבּוֹר רָצַח וְנֹאֵף וְהִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר וְקִטְרַ לְבַעַל וְהָלַךְ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: (י) וּבְאַתָּם וְעַמְדַתְּם לִפְנֵי בְּיַת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו וְאַמְרַתְּם נֶאֱלַנּוּ לְמַעַן עֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה: (יא) הַמַּעֲרַת פְּרָצִים הִזָּה הַבְּיַת הַזֶּה אֲשֶׁר־נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם גַּם אֲנִי הִנֵּה רֹאֵתִי נְאֻם־יְהוָה: 10

(יב) כִּי לֹכֵ־נָא אֶל־מִקְוֵי אֲשֶׁר בְּשִׁילּוֹ אֲשֶׁר שְׁכַנְתִּי שְׁמִי שָׁם בְּרָאשׁוֹנָה וְרָאוּ אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רַעַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל: (יג) וְעַתָּה יַעַן עֲשׂוֹתְכֶם אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֵדַבֵּר אֵלֵיכֶם הַשֶּׁקֶם וְדַבַּר וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְאֶקְרָא אֶתְכֶם וְלֹא עֲנִיתֶם: (יד) וְעָשִׂיתִי לְבַיְתוֹ אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו אֲשֶׁר אַתֶּם בְּטַחִים בּוֹ וְלִמְקוֹם אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלֹא־בֹאֲבוֹתֵיכֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשִׁלּוֹ: (טו) וְהִשְׁלַכְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל פְּנֵי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם אֵת כָּל־רַע אֲפָרִים: 10

משל למה הדבר דומה, פעמים רואה אב את בנו הקטן רוכב על אופניו בכביש בין המכוניות, וממש מסכן את חייו. האב כועס עליו כעס גדול ומבקש להכותו מכות איומות, כדי ששוב לא ינהג כך, אולם במקום זה הוא שובר לו את האופניים ובכך ניטלת מהילד האפשרות לחזור על מעשיו הנלוזים.

זו הכוונה "שפך חמתו על עצים ואבנים" - לא שבירת שמשה של חלון כדי לשכך כעס, אלא שבירת הכלי המהווה את סיבת האבדון, כתחליף לגזירת הכליה שנשקפה לכלל ישראל. כך יורדת מאליה סיבת האבדון.

כלומר יסוד הענין הוא: חורבן ביהמ"ק הגיע כאשר הבנין עצמו היווה סיבה לחורבן גדול יותר וכלשון הפסוק (ירמיה ז, יא): "המערת פריצים היה הבית הזה".

לכן הנוסח הוא "מזמור לאסף" ולא "קינה לאסף", כי אף שהיה זה אסון, ובאמת אנו בוכים עליו מדי שנה בשנה - אולם מאידך, דווקא בחורבן הבית היתה טמונה הצלתם של כלל ישראל.

שוברין את החבית בשביל דרקון

בשעה שהוציאו את ר' יוחנן בן זכאי מירושלים התנהל דין ודברים מופלא בינו לבין שר הצבא, וכך מובא בחז"ל (גיטין נו ע"א-ע"ב):

"כי מטא להתם [רבי יוחנן בן זכאי], אמר: 'שלמא עלך מלכא, שלמא עלך מלכא!' א"ל: 'מיחייבת תרי קטלא, חדא, דלאו מלכא אנא וקא קרית לי מלכא! ותו, אי מלכא אנא, עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי?' א"ל: 'דקאמרת לאו מלכא אנא, איברא מלכא את, דאי לאו מלכא את לא מימסרא ירושלים בידך וכו', ודקאמרת אי מלכא אנא אמאי לא קאתית לגבאי עד האידנא? בריוני דאית בן לא שבקינן'. אמר ליה: 'אילו חבית של דבש ודרקון כרוך עליה, לא היו שוברין את החבית בשביל דרקון?' אישתיק. קרי עליה רב יוסף, ואיתימא רבי עקיבא 'משיב חכמים אחור ודעתם יסכל', איבעי ליה למימר ליה: 'שקלינן צבתא ושקלינן ליה לדרקון וקטלינן ליה, וחביתא שבקינן לה'."

והנה על אף ששתיקת ריב"ז היתה מן השמים, וכפי שאמר רב יוסף - אולם על פי דרך הטבע יש כאן תמיהה גדולה: הן דבריו של הקיסר, שכאשר נחש כרוך ע"ג חבית יש לשבור את החבית, לכאורה הם דברי שטות. כל בר דעת מבין, שהפתרון הפשוט הוא ליטול צבת ובאמצעותו להיפטר מהנחש - להיפטר מהבריונים וכך להגיע להסכם שלום עם הקיסר. כיצד יתכן, אפוא, שריב"ז לא ענה לו תשובה זו?!

ושמעתי מהגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל שאמר בזה דבר נפלא: נכון, הקיסר דיבר דברי הבל ושטות, אולם בדברים אלו של הקיסר, שמע ריב"ז גם את מה שאמרו בשמים בענין זה, ושם ההחלטה היתה שכביכול אין ברירה וחייבים להחריב את ירושלים כדי להציל את העם.

ונראה לי להוסיף על דבריו, כי הנה בתקופה שלפני חורבן בית ראשון, חלק ממלכי יהודה וישראל היו רשעים גדולים, כגון אחז, מנשה ויהויקים. מלכים אלו משלו ביד תקיפה על עם ישראל ועמלו קשות להחטיאם כל העת, עד שכלל ישראל היו בדרכם לאבדון. מה עשה הקב"ה? "שבר את החבית כדי להיפטר מהנחש" - החריב את הכל ובנה את הכלל ישראל מחדש, ואז מנהיגי הדור אכן היו גדולים וצדיקים: עזרא, נחמיה וזרובבל.

כך גם ארע לפני חורבן בית שני. באותה תקופה משלו מלכי הורדוס ועמם כל אותם בריונים ורשעים, שמחמת מעשיהם הנלוזים גם אז היו

כלל ישראל צפויים לאבדון מוחלט. לא נותרה ביד הקב"ה כביכול ברירה אחרת, והוא "שבר את החבית" - החריב את הכל, וכל ה'נחשים' - אנשי הרשע - הסתלקו להם, ובמקומם תפסו את ההנהגה ריב"ז, רבן גמליאל וצדיקים נוספים.

כמדומה שזו גם היתה תכליתה של השואה הנוראה שעברה על עמנו לפני כחמשים שנה. אני בעצמי לא הייתי שם, אולם מדברי אנשים שחיו באותה תקופה עולה המסקנה הנוראה: אילמלי השואה האיומה והנוראה, לא היה נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. כלל ישראל באותה תקופה נתון היה בסכנה של ניתוק מהתורה, ובעקבות זאת היה צפוי לכליה ולשמד רוחני מוחלט.

חותני זצ"ל סיפר שבהיותו בחור בישיבת מיר, בעיר הגדולה 'בריינסק' בה התגורר עם משפחתו לא היו אלא שני בחורי ישיבה: הוא ובחור נוסף. בהגיעם הביתה מהישיבה, היה עליהם להתחבא בתוך הבית, מחמת הבושה הנוראה שהיתה מנת חלקו של המתראה כבחור ישיבה בחוצות העיר! ולא עוד, אלא שאם פעם נשלח לערוך קניה ב'מכולת', תמיד היה מקומו בסוף התור, אפילו לאחר העבדים והשפחות!

בכל רחבי אירופה: בגרמניה, בליטא ובפולניה ההתדרדרות הרוחנית היתה בשיאה, כסוס הדוהר אל עבר פי התהום. באותה תקופה כמעט כולם הלכו ללמוד באוניברסיטאות. כלל ישראל היו צפויים, אפוא, לאבדון רח"ל.

מה עשה הקב"ה? "שבר את החבית" - החריב את כל יהדות אירופה בשואה הנוראה, ולאחר מכן נבנה העם מחדש כאשר מנהיגים חדשים בעלי שיעור קומה קמים לו.

מעתה נבין את דברי חז"ל ש"שפך הקב"ה חמתו על עצים ואבנים". נכון, אמנם אותם "עצים ואבנים" של ביהמ"ק אינם חפץ דומם כפשוטו, אך סוף כל סוף הנשמה נשארה, ואדרבה, עבור נשמה זו נשפכו כל אותם נהרות של דם ונשרף ביהמ"ק - כדי להציל את הנשמה היהודית, וכפי שהיה בתקופת האינקויזיציה, כשנוצרים היו חוטפים ילדים קטנים ומחנכים אותם להיות כמרים לנצרות, היו אבות יהודיים שהרגו את

ילדיהם במו ידיהם! והסבירו את מעשיהם בפשיטות: "הרגנו רק את חלק הבשר ודם שבו, אך את נשמת הילד הצלנו".!

רמזים משמים לפני החורבן

נראה להוסיף כאן נקודה. עלינו לדעת כי הקב"ה לא שרף מיד את ביהמ"ק. בספרי הנביאים מתואר בהרחבה כיצד שלח הקב"ה את נביאיו השכם והערב להזהירם כי הם מתקרבים אל עבר פי התהום.

אחד מאותם נביאים היה ירמיה אשר הוכיחם והזהירם מפני החורבן הצפוי: "הנה אתם בוטחים לכם על דברי השקר לבלתי הועיל, הגנב רצח ונאף והשבע לשקר וגו', ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו, ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה. המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו בעיניכם, גם אנכי הנה ראיתי נאם ה'. כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו אשר שכנתי שמי שם בראשונה, וראו את אשר עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל, ועתה יען עשותכם את כל המעשים האלה נאום ה' ואדבר אליכם השכם ודבר ולא שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם, ועשיתי לבית אשר נקרא שמי עליו אשר אתם בוטחים בו ולמקום אשר נתתי לכם ולאבותיכם כאשר עשיתי לשל" (ירמיה ז, ה-יז).

אולם כלל ישראל, כביכול, לא פחדו. תחושת הבטחון שלהם נבעה מהעובדה שהיה להם בית המקדש.

גם לפני השואה הנוראה הוזהרו כלל ישראל השכם והערב. מלבד אזהרותיהם של גדולי ישראל באותה תקופה, הם זכו לקבל רמזים משמים, שבהם טמון היה המסר: "אם לא תעשו תשובה, ניאלץ לשבור את החבית - להחריב הכל"!

רמזים אלו באו משמים בדרך שהיא 'הפלא ופלא': הקב"ה, כביכול, שלח אלינו 'בתקול' דרך הצורך היטלר ימ"ש. למתבונן היה נראה כי מערכת החוקים שהגרמנים חוקקו כחמש עשרה שנה לפני השואה, נועדה אך ורק להשיב את העם היהודי אל דרך הישר:

Lehmann's Passover Hagadah p.355-356

Our enemies are not usually satisfied with theoretical impatience. They turn it into deeds, deeds that must evoke the disgust and indignation of all rightminded people, if there are still any such when Jews are to be the victims. If only those of other faiths were once faced with the roll of the murdered and the beaten who fell victims to their intolerance, they would sink into the ground in shame, and curse the memory of those who turned the world into a great cemetery. The weapons of human slaughterers are obviously not always the same. In civilized circles today it would no longer be suggested that Jews should be simply murdered,* but no one is concerned even today, about blocking their means to sustenance. Laws were not invented without purpose; they are on occasion quite a good substitute for the slaughterer's knife!

*Written in the latter half of the 19th century, when no one dreamt that the veneer of 'civilisation' would one day fall away, and produce the Nazi holocaust which devoured 6,000,000 of our brethren.

יצא חוק שליהודים אסור להתגורר בבית משותף עם גויים. הותר להם לגור רק עם יהודים. כוונת המחוקק ודאי היתה לאנטישמיות, אך לאמיתו של דבר בחוק זה מונחת היתה קריאה וזעקה מן השמים: "התרחקו משכניכם הגויים".

חוק נוסף שחוקקו אותם רשעים: ליהודי אסור ללמוד באוניברסיטה של הגויים. ניתן היה לחשוב שאלו דברי מרן החפץ חיים...

אח"כ יצא חוק שליהודי אסור להתחתן עם גויה! ממש השכינה הקדושה מדברת מתוך גרונו של אותו צורר ימ"ש!

תקנה נוספת שכביכול באו הצוררים לתקן: כלל ישראל באותה תקופת שפל רוחני היו הולכים לתיאטרונים ולבתי קולנוע של הגויים, ועל כך נחקק החוק: ליהודים אסור להתאסף בשום מקום, רק בבית כנסת או בבית מדרש. כאילו יצאו הדברים מבית מדרשם של גדולי ישראל זצ"ל...

ואעפ"כ כלל ישראל לא נתנו לבם לשמוע ולהאזין לכל האזהרות. לא נותרה, כביכול, ברירה ביד הרבש"ע אלא 'לשבור את החבית' ולבנות את העם מחדש.

הישיבות הקדושות כביהמ"ק

גם בדורנו, בן תורה שיעמוד ויתבונן בנעשה בתוך עולם התורה, יראה שהקב"ה מדבר אלינו ושולח לנו רמזים ואזהרות, כאומר "המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו בעיניכם"!?

במה דברים אמורים?

ב"ה לא חסר לנו דבר. פעם יהודי השכים קום לפנות בוקר, התפלל את התפילה כראוי מתחילתה ועד סופה, ולאחר מכן יצא לעמל יומו. זוהי צורת יהודי. לעומת זאת, כיום ישנם בני תורה שמרשים לעצמם לקום מאוחר, לקרוא עיתון לפני התפילה, וכשסוף סוף מגיעים לתפילה, עושים זאת בצורה שנראית להם: 'חוטפים' חצי 'ברכו' וחצי 'קדושה' וכו'... ותחושת כל אחד מהם היא: "לא נורא, הן בעוד זמן קצר אגיע

לביהמ"ד, שם ממתין לי ה'חברותא', יחד עמו אלמד טוב, אחדש סברא עמוקה ואולי אף אמסור 'חבורה'. מטעם זה גם כשאזכה להיות 'זותן' ירעיפו עלי שבחים. מה אפוא, חסר לי?! בהגיע העת ודאי אגיע ישירות לגן עדן, שהרי הנני 'בחור'ישיבה' הלומד באחת הישיבות המפורסמות, ואף לבוש כלבושם של בני הישיבות... ושוכחים הם כי "בן תורה" הוא תואר נעלה המתבטא בתוכנו העמוק בקשר הפנימי עם הקב"ה ותורתו.

תחושה זו יוצרת בקרבנו גם זלזול מסויים בחומר ענין דיבור לשה"ר דברים בטלים, כי "סוף סוף, הן שם בן-תורה קרוי עלי"...

חובה עלינו להישמר עד מאוד שלא נגיע חלילה למצב שיהיה הכרח רח"ל ליטול מעמנו את הישיבות הקדושות, כמו שאירע עם ביהמ"ק! על כל אחד מאתנו לדעת כי רק הישיבות הקדושות והטהורות הן המחזיקות אותנו ונותנות לנו אפשרות להתעלות, אבל דווקא דבר זה מחייב עמל תורה עצום מתוך התקשרות פנימית עם השי"ת.

והקב"ה שולח לנו רמזים. הציבור אולי אינו מודע לכך, אולם בשנתיים האחרונות אירעו אסונות נוראים לעולם התורה. חלק גדול מהישיבות היו מבוססות תמיד בעיקר על מספר מצומצם מאוד של עשירי ישראל, אשר באמריקה וקנדה. כל ה'משולחים', מנהלי המוסדות וראשי הישיבות שהיו מגיעים אל אותם עשירים, היו מקבלים מהם סכומים נכבדים להחזקת התורה. והנה ביום אחד התמוטטו אותם "ארזי לבנון" - (מבחינה גשמית), והגיעו עד לשפל המדרגה. עד כדי כך שכשנכנסים אליהם כיום ראשי מוסדות, אמנם עדיין הם מתקבלים אצלם בסבר פנים יפות, אך לאחר שיחה קצרה, נוצרת תחושה אצל האורח, שלולי אי הנעימות שבדבר היה מעניק לבעל-הבית עשרה דולר עבור הוצאות שבת... ממש כך, ללא כל גוזמא!

גם בארצות מושבם של עשירי עולם, חשים מוסדות התורה את תוצאותיה של התמוטטותם הכלכלית. כל שנה היו רגילים לקבל מהם שבע מליון דולר, שהיו נכנסים לחשבון הבנק שלהם 'כמו שעון'... ואילו כיום, סיפר לי ידיד קרוב משם, גם לאחר מגבית גדולה שהושקעו בה

מאמצים גדולים ואף נחשבה כמוצלחת, לא הצליחו לגייס יותר ממליון וחצי דולר!

איני יודע חשבונות שמים, אולם עלינו להתבונן: וכי לא הקב"ה הוא שזועק לעברנו: "עצרו, לפני שיהיה מאוחר מדי, רח"ל"!?!

מלבד המצב הכלכלי, החלו לצוץ סכנות נוספות, שנדמה היה שכבר חלפו מהעולם. הן גם באמריקה, תמיד חשבו כולם ששם לא יתכן שיתרחשו פוגרומים כמו שהיה באירופה בתקופות האפילות, עד שבאה המציאות המרה וטפחה על פניהם: בלוס אנג'לס התפרעו כושים נגד הממשלה והמשטרה, שרפו בתים והרגו אנשים. ממש כמו בפוגרומים של פעם! סיפר לי ידיד מאמריקה שעמד להשיא את בתו, ותכנן לעשות חתונה מפוארת, אך בסופו של דבר מחמת הפחד שנפל עליהם, העמידו חופה בחצר ביתם בנוכחות ציבור מצומצם. לא להאמין, אך זוהי המציאות באמריקה ה'חופשית'!

אין זאת אלא שהקב"ה צועק עלינו: "דעו לכם! לא רק בפולניה ובליטא, גם באמריקה ייתכנו פוגרומים רח"ל. אל לכם, אפוא, לחיות בשאננות!"

תמיד מהרהר אני לעצמי: מה היה קורה אם רח"ל היו סוגרים את הישיבות הקדושות? הן ודאי שלא נפסיק ללמוד, אלא שהלימוד ייעשה במחתרת! אולם במצב כזה בטוחני שנלמד כמו שצריך. המושג "ביטול תורה" לא יהיה קיים כלל. ולשם מה להגיע למצב כזה? הבה נלמד כראוי היום, כשעדיין מאפשרים לנו לעשות זאת בגלוי!

מיתת צדיקים – כחורבן ביהמ"ק

לפי המתבאר בענין "שפך הקב"ה חמתו על עצים ואבנים", נבין גם את דברי חז"ל (ר"ה יח ע"ב): "שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו", כלומר: היו תקופות שבהן עצם הימצאותם של הצדיקים גרמה, כביכול, לעם לחטוא, וכמו שאירע עם ביהמ"ק!

Mishpacha Magazine

5783: The Year That Was

By *Shmuel Botnick and Yosef Herz* |

SEPTEMBER 12, 2023

**The tragedies have been multiple,
but so were the flashes of inspiration**

Prior to Mashiach's coming there will be the Chevlei Mashiach, the searing birth pains that come as a majestic new reality edges into being. Reflecting over all that's transpired since the onset of 5783, one can only hope that we've heard the final cries of anguish as we usher in a year of joyous redemption. We have every reason to be hopeful. The tragedies have been multiple, but so were the flashes of inspiration, those moments when the invincible grandeur of our people become so tangibly apparent. Through the good and the difficult our hopes for the realization of our destiny remain whole, vibrant, and unified. May we all merit a kesivah v'chasimah tovah. Amen.

Dayan Chanoch Ehrentreu

Rebbetzin Bruria David

Rav Meir Hershkowitz

Rav Gershon Edelstein

Rav Meir Tzvi Bergman's son

Bostoner Rebbe of Flatbush

Rachmistrivke Rebbe

Rav Aharon Moshe Schechter

לאחר חורבן ביהמ"ק ארע האסון הגדול ביותר שהיה בהיסטוריה היהודית: עשרת הרוגי מלכות - רבי עקיבא וחבריו.

ידוע התיאור הנורא המובא בחז"ל (אוצר המדרשים עמ' תלט) על מה שהתרחש בעת שבאו להרוג את רבי ישמעאל כהן גדול: "מיד צוה להפשיט את עור פניו, וכיון שהגיע למקום תפילין צעק צעקה גדולה ומרה ונזדעזעה שמים וארץ, צעק פעם שניה ונזדעזע כסא הכבוד. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: 'צדיק כזה שהראית לו כל גנזי העולם עליונים ורזי תחתונים ייהרג במיתה משונה מזה הרשע, זו תורה וזו שכרה'! אמר להם: 'הניחו לו שתעמוד זכותו לדורות שלאחריו'. אמר הקב"ה: 'מה אעשה לבני, גזירה היא ואין מי שיפר אותה'. יצאה ב"ק ואמרה: 'אם אשמע קול אחר אהפוך את כל העולם לתוהו ובהו'".

ולכאורה הן היתה זו טענה מוצדקת: "זו תורה וזו שכרה"!? ואעפ"כ השיבם הקב"ה שאין כל אפשרות לבטל את הגזירה הנוראה. אם יישארו בעולם צדיקים כרבי ישמעאל כהן גדול, רבי עקיבא וחבריהם, העולם יגיע למצב של 'תוהו ובהו'!

מה פשר הדבר, הן אם צדיק כרבי עקיבא היה חי עמנו, ניתן היה לכאורה להסיר כל דאגה מלבנו?

אלא, נתאר לעצמנו שבדורנו היה חי צדיק גדול כר"ע, או אפילו הח"ח. הן לכאורה הכל היה טוב יותר: כל אחד היה נעשה למדן גדול גם בלי לעמול קשה, וכן מקבל מאותו צדיק דרך ביראת השם. החשש הגדול הוא, אפוא, שמא מתוך הישענות מוחלטת על אותם צדיקים, ישכח היהודי את החובות המוטלות עליו.

כדי שלא לאבד את צדיקי הדור, כשם שאיבדנו את ביהמ"ק, עלינו לעמול ולהתעלות כאילו הם אינם קיימים. לא לסמוך על ה'קביים' שניתנו לנו. רק כך ניתן לשתול צדיקים בדור ולבנות את ביהמ"ק.

זהו תוכן הענין ב"שפך חמתו על עצים ואבנים": בשעה שאנו רגועים והכל 'הולך' בקלות, יש צורך ליטול מעמנו את ה"עצים ואבנים" - להחריב את הכל, כדי להעלותנו על דרך האמת.

כשהיתה בפולניה גזירה על השחיטה אמר המשגיח ר' ירוחם זצ"ל שיחה, הוא זעק שכיון שמזלזלים בקדושת ישראל ולא נזהרים בענין שחיטה, נוטלים מאתנו אותה. והביא ע"ז את דברי הגמרא בסוף מס' סוטה: "משמת רבי בטלה ענוה" וכו', וביאר שכל מעלה צריך שיהיה מי שיחזיק אותה, וכשאינ את המחזיק נוטלים אותה מעמנו. אך נראה שיש כאן עוד עומק, שכיון שזלזלו בשחיטה, עשה הקב"ה שיצטרכו למסור נפש על כך, שאם יהודי ירצה לאכול חתיכת בשר כשר, יעלה לו הדבר בקושי גדול.

זהו פירושן של "גזירות" - אם כאשר הכל הולך בקלות מזלזלים, אזי גוזר הקב"ה שיבוא בקושי רב. ועלינו ליזהר מאוד שח"ו לא נגיע למצב זה.

ממך אליך אברך

והנה כפי שנתבאר, בעת החורבן לא ניטלו מאתנו אלא אותם "עצים ואבנים", אך ביהמ"ק עצמו נשאר חי וקיים.

היכן הוא כיום בית המקדש?

ישנו פסוק מופלא בתורה שבו טמונה ההגדרה המדוייקת לכל החורבנות שעברו על הכללישראל. וכך אומרים חז"ל (ב"ר פמ"ב): "אין לך שעה קשה כאותה שעה שכתב בה 'ואנכי הסתר אסתיר פני'".

מהו "הסתר פנים"?

ישנו חפץ הנקרא "מחיצה". ההבנה השטחית הרווחת בעולם היא, שמחיצה עניינה הפרדה והרחקה. אך המתבונן ביתר עמקות מגלה כי פעמים רבות אין המציאות כך, אלא להיפך: דווקא על ידי המחיצה מתאפשרת קירבה וסמיכות.

דוגמא לכך היא המחיצה בבית הכנסת המבדילה בין עזרת הגברים לעזרת נשים, שעניינה אינו להרחיק את הנשים, אלא אדרבה, כדי לאפשר לנשים להיכנס לתוך ביהמ"ד, להתפלל ולשמוע קריאת התורה,

שהרי לולי המחיצה הן היו נאלצות להישאר בביתן. הרי לנו מחיצה שאינה יוצרת הפרדה וריחוק, אלא קירבה ומקום לנשים בביהמ"ק.

דוגמא נוספת: בפסוקים מוצאים אנו את ענין השראת השכינה רק ע"י מחיצות. במעמד הר סיני נאמר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר וגו' וענן כבד על ההר וגו' והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן" (שמות יט, יח). הרי לנו כי באותו מעמד היו חושך, ענן וערפל. וכמו"כ כשנבנה ביהמ"ק והגיעה השעה שהקב"ה ישרה שכינתו בו, אמר שלמה המלך ע"ה: "ה' אמר לשכון בערפל" (מ"א, ח, יב).

הטעם בזה פשוט. כי הנה כיצד יתכן שהשי"ת כביכול ירד על הר סיני או ישכון בביהמ"ק, והרי אפילו השמש שהיא אחד מהשמשות של הבורא יתברך, אם הקב"ה היה מורידה על הר סיני, מיד היה נשרף לחלוטין, שהרי גודלה פי 370 מגודלו של כל כדור הארץ, והחום המופק ממנה הוא עצום ונורא שלא ניתן לעמוד בו. על אחת כמה וכמה בשעה שהבורא ית' בכבודו ובעצמו ש"אש אוכלה הוא" יורד על הר סיני, שההר אינו יכול לעמוד במצב זה. לשם כך הוצרך הקב"ה להעמיד מחיצות בדמות "חושך ענן וערפל", לא כדי לחצוץ ח"ו בינינו לבין אור פני מלך חיים, אלא כדי לאפשר את ירידתו והתגלותו על הר סיני [עוד בענין זה, עי' בספרנו על פורים, בשיחה "ויקר - אלו תפילין"].

בית המקדש היה מקום שכינת קדשו יתברך, בו הקב"ה היה שרוי עמנו יחד. כשהגיע מצב שבו כבר לא היתה לנו אפשרות להימצא במחיצתו, לא כתוב שהקב"ה הודיע על הסתלקותו משם, אלא "ואנכי הסתר אסתיר" - כביכול "אלבש מחיצה בתוך מחיצה, ושם תוכלו למצוא אותי"!

והרי זוהי צורתה האמיתית והיחידה של תפילה: השייכות והקשר, וכפי שבא הדבר לידי ביטוי בהלכה וכמבואר להלן.

נפש שמשון דף קכה

"עוטר ישראל בתפארה"

איזה חסד זה שהאדם הולך כל הזמן כשעל ראשו שכינת א-ל! איך הקב"ה יכול להיות מעל האדם? הרי הוא "אש אוכלה" (דברים ד, כד). אלא מה? יש מחיצה! זוהי הכיפה - אם אין כיפה הקב"ה לא ישכון עליך, כי אם כן זה ישרוף אותך. אך אם עשינו מחיצה - כיסינו את ראשנו, הקב"ה משרה שכינתו עלינו. איזו ברכה זו!

עלינו לפרט את הנקודות היסודיות והבסיסיות האלה כי אלו הם החיים שלנו - שאנחנו יהודים ואנחנו חיים. כך נגיע למדרגות גבוהות ומרוממות יותר.

בשו"ע (סי' צח ס"ג) נפסק: "יתפלל דרך תחנונים, כרש המבקש בפתח, ובנחת, ושלא תיראה עליו כמשא ומבקש ליפטר ממנה". וכתב שם במשנ"ב (סק"ט): "כמשא - פי' אע"פ שאומרה בלשון תחנונים, אם אינו מחשב כמו שצריך דבר ובא לבקש מלפני המלך, אלא שמתפלל מפני החיוב לצאת ידי חובתו אינו נכון, ומאוד צריך לזהר בזה".

ועיי"ש בביה"ל שאמנם בדעבד יצא ידי חובה, אולם "עכ"פ לכתחילה מאוד יזהר בזה!"

צורתה האמיתית של תפילה היא לחוש את התלות המוחלטת ברבש"ע. כגון: מאחר ונצרך אני לפרנס את משפחתי, או מאחר ואני מבקש להגיע להבנת דבר מסויים בלימודי, עלי לפנות אל הקב"ה בתפילה ולבקש את צרכי. זוהי המטרה היחידה שלשמה הגעתי לביהכ"נ להתפלל תפילת מנחה!

שערים בתפלה דף כה

דלהנך שיטות יתכן והרבה מאתנו לא יצאו ידי חובת תפילה מימיהם, שכל מה שאנו באים להתפלל הוא מפני החיוב. ועכ"פ הוא הרגש נפלא בתפילה, לגשת להתפלל לא רק מפני שכך היא חובתו, אלא מפני שדבר נחוץ לו לבקש עליו מהקב"ה, והמתרגל בזה יראה אורות ושינוי גדול בכל איכות תפילתו.

תפילה הנאמרת אך ורק מחמת החיוב והמצוה שבדבר, אף אם כל המילים נאמרות בכוונה, אין זו תפילה לכתחילה, וישנן שיטות שאף בדעבד זה מעכב! (ועי' גם ספרנו שערים בתפלה - ההכנה אות ג). כי תפילה היא זמן של שייכות. עלינו להתנתק מהעולם ולהתחבר אל הרבש"ע, בבחינת "בצל כנפיק תסתירני" (תהלים יז, ח).

זוהי הדרשה היחידה של הקב"ה מאתנו - להגיע לאחיזה בו בבחינת "ממך אליך אברח"! על כך בעצם זעק ירמיה הנביא עוד לפני החורבן, "ותופשי התורה לא ידעוני" (ירמיה ב, ח) - "ידעוני" מלשון קשר וחיבור, כמו "והאדם ידע" וגו'.

כאשר נזכה באמת להזדעזע מהצרות הנוראות הפוקדות אותנו בכל עת, ומתוך כך לרוץ אל הרבש"ע, או אז נזכה להיושע במהרה בתשועת עולמים בב"א.

איכה רבה (וילנא) פרשה ג

ת תשיב להם גמול, ירמיה אמר תשיב להם גמול, ואסף אמר (תהלים ע"ט) והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם, מהו אל חיקם... ורבנן אמרי מה שעשו במילה שנתנה בחיקו של אדם³²³, דאמר רבי יהושע דסכנין ור' לוי בש"ר יוחנן שהיו נוטלים מילותיהם של ישראל ומזרקין אותן כלפי מעלה ואומרים בזה בחרת הא לך מה שבחרת³²⁴, עד שעמד שמואל הנביא ופרע בהם הדא הוא דכתיב (שמואל א' ט"ו) ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק, וכתיב (שם/שמואל א' ט"ו) וישסף שמואל את אגג וגו'... רבי יצחק אמר סירסו לפי שהיה נוטל את המילות וזורקן כלפי מעלה על דא נפרע ממנו הדא הוא דכתיב (שמואל א' ט"ו) ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך.

323. [I.e., in the center of his body.] According to the Rabbis, *cheik* refers to circumcision, and the nations' actions in that regard likewise constituted a sin against God (see Midrash further). It was because they sinned against God that Asaph requested a sevenfold punishment [whereas Jeremiah was concerned with the sins that the nations committed against the Jewish people, as in the preceding note] (ibid.).

324. The evil nation of Amalek fell upon the Jews soon after they left Egypt and attacked the weak and the faint who walked in the rear (*Deuteronomy* 25:17-19). *Midrash Tanchuma* (ibid. §10) and *Pesikta Rabbasi* (§12 in Ish Shalom edition) derive from the phrase *וַיִּכּוּבְךָ* (and struck the hindmost among you, in *Deuteronomy* 25:18) that the Amalekites struck a *מַכּוּב*, a blow to the tail – i.e., they castrated the Israelite males and then flung the organs upward in a gesture of defiance toward God (see *Matnos Kehunah*, *Maharzu*, *Eitz Yosef*). See Insight א).

Artscroll Midrash Rabbah

א The Mockery of Amalek By their deeds and words, the nation of Amalek mocked God and His commandments. It is not clear, however, why their mockery took this particular form. *R' Yitzchak Sorotzkin* explains the ideas that underlay their actions.

The nations of the world are under the dominion of the natural forces of Creation. The same is not true of Israel, over whom the celestial signs and astrological forces hold no sway [for Israel is under the dominion of God Himself, and so is subject to no other jurisdiction] (*Shabbos* 156a). This holds true as long as the Jewish nation cleaves to God. If, however, Jews become mired in sin and succumb to the temptations of the physical world, they have in effect departed the precincts of the Holy and joined the natural order. They have repudiated their privileged position and are thus subject, as are all other nations, to the jurisdiction of the natural forces (*Teshuvos HaRashba*, Vol. 1 §19).

Scripture states that Amalek attacked the weak ones of Israel, the ones who lagged behind the main columns of Israel in her travels through the Wilderness (*Deuteronomy* 25:18). The Rabbis explain that these Jews had been "weakened" through sin, and were ejected from the protective Clouds of Glory that enclosed the rest of the nation. Thus exposed, they were easy prey for Amalek (see *Rashi* and *Sifrei* to

Deuteronomy ibid.). *R' Sorotzkin* explains that through their sins, these Jews had removed themselves from God's special protection and made themselves vulnerable to the astrological forces that were Amalek's milieu (see *Rashi*, *Exodus* 17:12). Having entered Amalek's world, they were subject to the rules of that world, and so fell victim to Amalek.

The mitzvah of circumcision sanctifies the Jewish people to God's service, and is responsible for and emblematic of their elevation to the exalted position described above, in which their fate is not like that of other nations, but is in the hands of God alone, independent of all celestial influence (see *Beis HaLevi* to *Parashas Lech Lecha*). When the Amalekites overcame the "weakened" Jews, they saw their victory as a repudiation of the notion that Israel stood outside the natural order, and under the protection of God Himself. To mock the Jewish belief in Israel's exceptionalism, the Amalekites took the circumcised organs, which symbolized the special status of Israel, and threw them skyward, and proclaimed, "This is what You chose," i.e., to elevate Israel through the mitzvah of circumcision. "Here is what You chose," meaning, it was to no avail, for Israel's defeat indicates that she too, like every other nation, is subject to the natural forces of Creation (*Gevuras Yitzchak*, *Chanukah* §12, pp. 188-189).

מאיר פנים על פורים רל"ט-רמ

ויבא עמלק

התורה מצווה אותנו בפרשת כי תצא (דברים כה, יז) "זכור את אשר עשה לך עמלק". ויש לשאול, מה עלינו לזכור היום? הרי כל האויבים הרשעים והשונאים הקמים עלינו היום לכלותנו, אי אפשר להגדירם כעמלק, שהרי סנחריב בבל את האומות, ואין לנו ידיעה ברורה מי הוא עמלק, א"כ מה עלינו לזכור? האם רק את מה שהיה בעבר הרחוק בצאתנו ממצרים, או שמצוה זו לזכור את אשר עשה עמלק מתחברת אלינו ליום שלנו?

התשובה היא, שסוגית עמלק מתחברת אלינו גם בימינו אנו, ליום שלנו. ונקדים את דברי המכילתא (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דעמלק פרשה א) על הפסוק הנאמר בפרשת בשלח (שמות יז, ח) "ויבא עמלק וילחם עם ישראל בריפידים":

רבי יהודה הנשיא אומר חמשה עממים פסע עמלק ובא ונלחם עם ישראל שני עמלק יושב בארץ הנגב החתי והחוי והיבוסי והאמורי יושב בהר (במדבר יג כט) לפי

שהיה לפנים מכולן. רבי נתן אומר לא בא עמלק אלא מהררי שעיר ארבע מאות
פרסה פסע עמלק ובא ונלחם עם ישראל.

דהיינו, עמלק בא למדבר ממרחק רב להלחם עם ישראל, וכאשר הוא מגיע הוא ממתין זמן
רב מחוץ לענני הכבוד עד שיצא מישוהו מישוהו ויהרוג אותו, יצא עוד אחד ויהרוג גם אותו.
זאת אומרת, עמלק יש לו התמדה, סבלנות ועקביות, הוא דבק במטרה, אופי זה של עמלק
נמצא גם בנו, בכל אחד ואחד מאיתנו, כנאמר בפרשת בראשית (ו, ה):

וַיִּרְא ד' כִּי רָבָה רָעַת הָאָדָם בְּאַרְצָךְ וְכָל יֶצֶר מַחְשָׁבֹת לְבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם:

כיצד אפשר לומר על האדם "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום"? , האם באמת האדם הוא
רק רע כל היום?

אומר על כך האר"י ז"ל, סופי התיבות של המילים "רק רע כל היום" יוצרים את המילה
עמלק. זאת אומרת, היצר הרע שנמצא בנו יש לו את אותן אופי של עמלק, הוא מלא סבלנות
והתמדה, ומה שהוא לא מצליח להכשילנו היום, הוא ינסה מחר. וגם אם יעברו עשרות שנים
הוא ימתין להכשילנו שוב ושוב. כנאמר בגמ' בברכות (כט):

אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמנים
שנה ולבסוף נעשה צדוקי.

Rav Yakov Haber - TorahWeb

It is well known that an important part of Islam is prayer. Copying the model of Yom Kippur, devout Moslems pray five times a day. In much of the Western world nowadays one can find Moslems stopping their schedules irrespective of what they are doing placing the prayer mat on the floor inside or outside and praying. Because Islam abhors any images and idolatry, their conceptualization of the Divine Being is a monotheistic one, and hence they are praying to the same G-d as we are. It is essential that we invest enormous effort into our prayers in order to engage properly in this part of the battle against those members of Yishmael who try to destroy us and chase us out of our land. *Baruch Hashem*, we have a Jewish army to help protect us, but we dare not forget Ya'akov *Avinu's* model of preparing for battle and for prayer especially against a nation who excels in prayer. Some humble suggestions of enhancing our prayers specifically regarding protection from our enemies include: 1) reciting the *parsha ha'akeida* describing Yitzchak *Avinu's* willingness to give up his very life for Hashem transcending Yishmael's willing submission to *bris mila* (see below) when he was 13 years old (see Rashi to *Bereishis* 22:1). 2) Reciting the series of phrases beginning "*Shomeir Yisrael*" at the end of *tachanun* with concentration invoking the unique merits of *Klal Yisrael*. 3) Reciting at least parts of the "*V'hu rachum*" addition said on Mondays and Thursdays slowly and with concentration.

In *Tehillim* (79:6), in one of the Psalms which were recited by many communities during the Gulf War (and on *Seder* night), we find the following verse: "שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו" - "Pour out your wrath on the nations which do not know you and on the kingdoms which do not call out Your name." I found myself troubled by the fact that this verse does not seem to be relevant with respect to those of the Arab nations who ruthlessly attack the Jewish people since they do "know" the One and Only G-d and they do call out in His name. I was subsequently comforted by the passage in *Yirmiyahu* which states:

Let not the wise man take pride in his wisdom; let not the mighty take pride in his strength; let not the wealthy take pride in his wealth. Rather, only in this should one looking for pride take pride - pondering and knowing Me, for I am Hashem who does kindness, justice and charity in the land, for these I desire, says G-d. (9:22-23)

גו דירעני ואבגון אזי טוב הלא יהיה הדעת אתי נאם יקנוק:

רד"ק ירמיהו פרק כב פסוק טז

דן דין עני, הלא היא הדעת אותי נאם ה' - פיר' אותו
בפסוק כה אמר ה' אל יתהלל חכם וגו'

The words of Radak shed light on this verse immensely: "The knowledge of G-d consists of following His ways, to perform kindness, justice and charity, since He does these very acts." Elsewhere, in a rebuke to Shalum the son of Yoshiyahu, Yirmiyahu states: "One who judges the case of the poor and destitute, it will be good [for him]; behold that is knowing Me, says Hashem" (22:16). On this Radak tersely comments: "I have explained this on the verse "Let not the wise man, etc.". Thus, knowledge of G-d does not merely consist of intellectual contemplation of His perfection, His oneness and His Providence, but also in acting kindly to others and seeking justice for the persecuted.

Hence, those descendants of Yishmael who use their talents to maim and to kill indiscriminately, to shoot at innocent families driving on highways sometimes killing a couple leaving a whole family of orphans, who brutally stab those sitting at Shabbos dinner, who blow themselves up bombing pizzerias and hotels killing dozens of Jews, who terrorize millions with indiscriminate rocket launchings do not really know G-d even if they pray to Him. We can confidently pray, "Pour out your wrath on those who do not know you!" concerning this enemy as well.

A passage in the Zohar (2:32a) is most revealing:

R. Chiya sighed and cried and began, "And Sarai was barren and had no child." Woe for this; woe for that time that Hagar bore Yishmael. Said R. Yose to him, "Why [the cries], but afterward Sarai gave birth to a son of holy stock?" He replied..."So I heard from the mouth of R. Shimon ... 'Because Sara delayed [in having children]...this caused Hagar to inherit Sara her mistress, and she had a son from Avraham, and Avraham said, "May Yishmael live before you". Even though *HKB"H* informed him of the future birth of Yitzchak, Avraham cleaved to Yishmael until *HKB"H* responded, "And I have heard you concerning Yishmael..." Afterward he underwent circumcision and entered the holy covenant before Yitzchak entered the world. Come and see, for 400 years the guardian angel of Yishmael pleaded before *HKB"H* and said, "Does one who had a circumcision have a share in Your Name?" He replied: "Yes!" [The angel] replied, "But Yishmael was circumcised [and furthermore he was circumcised at 13 years old!]. Why does he not have a share in You like Yitzchak?" [Hashem] replied, "[Yitzchak] circumcised as appropriate, and properly; [Yishmael] did not do so. Furthermore, these [Yitzchak's descendants] cleave to me as appropriate when eight days old, whereas these [Yishmael's descendants] are distant from me for many days." Said [the guardian angel], "Even so, since he is circumcised should he not get a good reward because of it?"... What did *HKB"H* do? He distanced the *bnei* Yishmael from cleaving up on High and gave them a share in the Holy Land because of their circumcision. And the *bnei* Yishmael are destined to rule over the Holy Land when it is empty for a long time just as their circumcision is empty without completion, and they will prevent *bnei* Yisrael from returning to their land until that merit of the *bnei* Yishmael expires."

Here we see that Yishmael's dedication to *bris mila* gives them a powerful source of Heavenly merit and even a temporary right to *Eretz Yisrael*. But we know that concerning *bris mila* the Torah tells us (*Bereishis* 17:7): "And I will establish my covenant between Me and you and between your descendants after you for all their generations as an eternal covenant to be your G-d and for your descendants after you." This mitzva is not just an isolated one; it is the gateway to a lifetime of devotion to Hashem and His Torah. Only our dedication to this *bris* and what it represents individually and collectively can, in the long run, outweigh Yishmael's connection to this mitzva.

Yishmael is called a "*pere adam* - a wild one among men". Rav Yechiel Weitzman explains this as follows: The term "Adam" - reminiscent of Adam *HaRishon* - used here is indicative of the fact that Yishmael's descendants will have a deep, spiritual connection to G-d, but it will be with wildness and without any proper restraint. Indeed, Yishmael's willingness to kill and even commit suicide purportedly for G-d with cries of "Allahu akhbar - G-d is great!" has been readily apparent throughout history and especially in our era. What are we to learn from this?

Rav Weitzman suggests that the unconventional warfare which Yishmael launches against the Jewish people is designed to shake us out our sense of reliance on our own efforts alone and to realize that "*Hashem Ish milchama* - only G-d is the real Master of war" and that our victory over our enemies is in His hands alone. We are fortunate to have been blessed with a standing Jewish army ready to defend the Jewish people and to avenge attacks against them. In the famous echoing words of Rav Yosef Dov Soloveitchik *zt"l* (*Kol Dodi Dofeik*): "For the first time in the history of our exile, Providence surprised our enemies with a rattling discovery - that Jewish blood is not cheap!...The Torah has constantly taught us that is permissible and even one's holy obligation to protect himself...*Baruch shehecheyanu laz'man hazeh* that Jews have within their power - with the help of Hashem - to defend themselves." But herein lies a great test. Will the Jewish people see within the Jewish army an agent of *Avinu ShebaShamayim* Who, in His kindness, has provided a vehicle for the defense of His beloved people? Or will they see within this precious organization an independent defender of the Jewish people, one which allows them to "take their fate into their own hands" without realizing and actualizing our eternal covenant with *HKB"H*? Losing sight of G-d Who is constantly involved in our lives undermines a central tenet of all of our *avodas Hashem* and endangers our very security (see *Vayikra* 26:27-28).

PLEASE JOIN THE 5 TOWNS/FAR ROCKAWAY SHULS

COMMUNITY WIDE TEHILLIM GATHERINGS

APR 8 MONDAY	YOUNG ISRAEL OF LAWRENCE- CEDARHURST 8 SPRUCE STREET, CEDARHURST 7:20PM - SHIUR ON TEHILLIM FOR WOMEN WITH RABBI SCHREIER 8:00PM - TEHILLIM 8:15PM - MAARIV
APR 9 TUESDAY	CONGREGATION BETH SHOLOM 390 BROADWAY, LAWRENCE 8:00PM - MAARIV 8:15PM - TEHILLIM
APR 10 WEDNESDAY	CONGREGATION SHAARAY TEFILA 25 CENTRAL AVE, LAWRENCE 8:00PM - MAARIV 8:10PM - TEHILLIM
APR 11 THURSDAY	YOUNG ISRAEL OF WOODMERE 859 PENINSULA BOULEVARD, WOODMERE 8:00PM - MAARIV 8:10PM - TEHILLIM SPECIAL COLLATION IN APPRECIATION TO ALL WHO HAVE COME OUT FOR 6 MONTHS OF TEHILLIM EVERY WEEKNIGHT

יענך ה' ביום צרה

Last of the season!

PLEASE JOIN THE 5 TOWNS/FAR ROCKAWAY SHULS

COMMUNITY WIDE TEHILLIM GATHERINGS

APR 14 SUNDAY	YOUNG ISRAEL OF WOODMERE 859 PENINSULA BOULEVARD, WOODMERE 8:15PM - TEHILLIM 8:30PM - MAARIV 8:45PM - SHIUR BY RABBI DR AARON GLATT
APR 15 MONDAY	YOUNG ISRAEL OF LAWRENCE- CEDARHURST 8 SPRUCE STREET, CEDARHURST 7:20PM - MINCHA/MAARIV 7:50PM - TEHILLIM 8:00PM - SHIUR ON TEHILLIM 120 by RABBI SCHREIER
APR 16 TUESDAY	BAIS TEFILAH OF WOODMERE 409 EDWARD AVE, WOODMERE 7:25PM - MINCHA/MAARIV 7:55PM - TEHILLIM
APR 17 WEDNESDAY	YOUNG ISRAEL OF NORTH WOODMERE 859 PENINSULA BOULEVARD, WOODMERE 7:25PM - MINCHA/MAARIV 7:55PM - TEHILLIM
APR 18 THURSDAY	YOUNG ISRAEL OF WOODMERE 859 PENINSULA BOULEVARD, WOODMERE 8:15PM - TEHILLIM 8:30PM - MAARIV

יענך ה' ביום צרה

יפה קול

היינו "וירצה שכל אחד מהעשרה ביקש לייסד חלקו מספר תילים, והיינו שיכתוב מזמורו מיד ולדורות, שהכל יזכירוהו בשמו, כדרך כל מחדש דבר שיכתוב מיליו זכר לדורות. אמנם לפי שראה ה' את דוד כי טוב מכל זולתו בענין תהלות ה', כי הוא אשר שם נפשו להודות ולהרבות בשבחי ה' בכל ימיו, הן בעניו ובהיותו נרדף, הן בעלותו לגדולה – כי לעולם היה מייסד שיר ומזמור על כל הקורות אותו כנראה בספר תילים, לכן ישובח דוד בזה מזולתו... שריוה להקב"ה בשירות ותשבחות, ולכן עם היות צדיקים כדוד בעולם – בענין זה היה לו יתר שאת מכל זולתו... וזהו ערבות הקול דקאמר – דהיינו, כי ערב שיחו לפני ה' מכל זולתו, לפי שהרבה בדבר זה ושם נפשו תמיד להנעים שבחי ה' בחכמה ותבונה כפי האפשר בחוקו ולזה חננו ה' שכיוון ברוח הקודש כפי הכנתו... ולזה רצה ה' שהילולי הראשונים לא יכתוב ספר בפני עצמו ויבוא דוד ויתנה צדקתם ברוח הקודש ויכתבו על שמו בספרו לתת לו שכר על כל דיבור ודיבור כי טוב לפני ה'..."

"גם יתכן כי לא באותו לשון עצמו שאמרו הראשונים אמרם דוד, רק שכיון ברוח הקודש לכלל ענינם ושירתם, וברוח קדשו סידר דבריהם במילות ומליצות יותר עריבות, והיינו – שמנעים זמירותיהם' – כי בצחות לשונו הנעים יותר דבריהם, כי זכות אבותיו מסייעתו, שמנעים זמירות ישראל – היינו שמתקן הזמירות שישראל יזמרו לה' במה שחיבר ספר תהלים..."

Jack Engelhard, <https://www.israelnationalnews.com/news/388583>, April 16, 2024

So real was the Torah to me...and so to this day.

To this day, a people returning home after a 2,000-year absence is the greatest love story ever told.

Yes, growing up, I had heroes in baseball...DiMaggio, Mantle...also hockey...Maurice Rocket Richard, Guy Lafleur...the movies, mostly Westerns.

But the biggest hero of them all was, and is King David. I am with him through all his trials and triumphs, and he speaks to me every day through his Psalms.

You could say that from David I take my cue. From Psalm to Psalm, David expresses his unconditional love for Israel. He cries to God for our sake.

David is no globalist liberal. He is openly disdainful of the other nations, particularly those who torment his people.

How did he know Hamas, from 3,000 years ago, and that at this moment, thousands of these nations, the great unwashed, are marching throughout America to protest Israel?

Their day will come. He saw the reckoning then, in his day, and he will see it again, in our day.

David writes that for God, the nations are toys, playthings. Only Israel is God's treasure.

Artscroll Tehillim p. 1735

In this, the final psalm of the Book of Tehillim, the Psalmist summarizes the purpose of the entire work. The psalms were composed to give man an opportunity to develop and enrich his soul by recognizing the accomplishments and kindness of Hashem and by offering Him songs of praise.

The challenge of life is to recognize God in every situation. He may appear in His remote and awesome Sanctuary or in His colossal power (v. 1), but in all circumstances, we praise Him for His mighty acts and as befits His abundant greatness (v. 2).

Sometimes man can perceive God's closeness as he trembles before God's awesome judgment, which overwhelms man like the strong blast of the shofar (v. 3). At other times, man enjoys idyllic serenity resembling the soft and delicate tones of the neivel and kinor (v. 3). Again man recognizes that God has made this quiet mood and he praises the Almighty for the gift of tranquil bliss. Sometimes life becomes rushed and turbulent like the swift tempo and pounding beat of the tof-drum and the machol-dance music (v. 4). At such times man must not let the turmoil cause him to forget to praise God.

The broad spectrum of human emotions is reflected in the wide variety of musical instruments mentioned in this psalm, which produce many different sounds resembling the wide range of man's many moods.

The Psalmist teaches us that every experience offers us an opportunity to arouse another part of our soul to a new awareness of God's goodness. Let the soul not remain insensitive and silent! Let it develop in response to the Psalmist's final call: Let the entire soul praise YH, Praise God! (v. 6).

ג.

החוק הגדול בסוגיית התפילה היא האפשרות להשתמש בכוחם העצום של אבות העולם בתפילותינו, הם המה התפילות הקבועות שנתקנו על ידי אבותינו. והנה כתיב כי האלקים בשמים ואתה על הארץ, שאדם הרוצה לעמוד לפני כסא כבודו יתב, מי יעלה אותו השמימה לעמוד לפני הקבי"ה בתפילה, אמנם על אברהם אבינו כתיב (יהושע י"ד) אדם הגדול בענקים, שהאבות היו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ואם נתנשא אנו על כתפיהם אז נוכל גם אנו להגיע עד כסא הכבוד. ועל זה אמרו חז"ל (ברכות כ"ו), אברהם תיקן תפילת שחרית, יצחק תיקן תפילת מנחה, יעקב תיקן תפילת ערבית. היינו שכאשר מתפלל אדם תפילת שחרית, הרי פועל הוא בעזרת כחו של אברהם אבינו, וכח אבות מעלה אותו ואת תפילתו לעמוד לפניו יתב. וכן נוסח התפילה שנתקן על ידי אנשי כנסת הגדולה, הלא הוא סידור התפילה הנורא שבידינו, וכבר האריך בזה בנפש החיים, שבידינו כוחם של מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים והם תיקנו נוסח התפילה והמילות הקדושות והנוראות אשר בה.

משל בזה, לאדם הוורק כדור ברזל על חומה בצורה להפילה, הרי ודאי שצריך לכוחות עצומים כדי שיוכל להפיל החומה, אבל אם יכיל הכדור חומר נפץ, הרי די בוריקה קלה ואז כבר תחיה התפוצצות עצומה ותפול החומה תחתיה. וזהו ענין התפילות הקבועות, שנתנו בהם אבותינו ואנשי כנסת הגדולה כח נורא ועצום, שהמתפלל תפילות אלו בנוסח שקבעו לנו הרי מפיל הוא חומות גדולות ובצורות של מחיצות המפסיקות בין האדם לבוראו, וכנגד זה בונה הוא בנינים נוראים ושגבים, ואין לשער עוצמת כח התפילה מתחת כח האבות הכלול בהם. וכשמתפלל שחרית הרי נוראת עוצמת התפילה הוא כח אברהם אבינו ע"ה, ובמנחה הוא כח יצחק, ובערבית הוא כח יעקב. ועוצמת נוראות התפילות הן למעלה מעלה מכח המתפלל וערכו, וזהו שנתנו לנו - שהאדם הקטן יוכל לפעול בקדושה עם כח האבות ואנשי כנסת הגדולה.

וכן אמירת תהילים, שהוא הספר הנורא שחיברו דוד המלך, שבו כלולים

קב	שערים	חילוי	בתפלה
	כל התפילות והתחינות שבלב כל יהודי על כל צרה וצוקה, וכל התחילות והתשבחות שיצטרך להם האדם עד סוף כל הדורות, את כל זה כלל דוד המלך ברוח קודשו במזמורי התהילים, וכמו שכתב הרמב"ם בהלי מלכים, שהמלך לבו הוא לב כל ישראל, ועל כן כל עבודת הלב של כל ישראל מונח אצלו ע"ה. והאומר תהילים יש לו הכח והעוצמה של דוד המלך, והיינו מעלה מעלה מכח כוונת הלב שיוכל הוא לכלול בעצמו בתוך תפילתו, ועכשיו שאומר תהילים הרי הוא בא בכחו של דוד המלך, כאילו היה דוד המלך עצמו עומד ומתפלל עליו! פשוט שהוא כח עצום ונפלא להפיל כל חומה בצורה של קטרוג וכל צרה שלא תבוא לעולם.		

אמירת תהילים הוא הרגל נפלא, ובדורות קודמים הרבו מאד באמירת תהילים, ממש בלי סוף, ואשרי אדם הקונה לעצמו הרגל זה לומר תהילים בכל יום, ולגמור הספר פעם בשבוע או לפחות פעם בחודש, ולהוסיף עוד על כך על כל צרה שלא תבוא. כמו כל ההרגלים הטובים גם תרגל זה קשה הוא בתחילה, אבל אם יתעקש בזה הרי במשך הזמן יתפך להיות חלק בלתי נפרד מהאדם, אשרי האיש אשר יקנה הרגל זה, ובוה יזכה בכל עניניו לסייעתא דשמיא מרובה, וכל אשר יעשה יצליח.

תחילים ע"ט

מזמור לאָפֿן

אַלְקִים בָּאוּ גוֹלִים | בַּנְּחִלָּתְךָ
 טַמְאוּ אֶת־הַיְכָל קִדְשְׁךָ
 שְׁמוֹ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם לְעַיִים:
 נִתְּנוּ אֶת־נְבִלַת עֲבֹדֶיךָ מֵאֵכֶל לַעֹוֹף הַשָּׁמַיִם
 בְּשֶׁר חֲסִידֶיךָ לְחַיֵּיתוֹ־אֶרֶץ:
 שִׁפְכוּ דָמָם | בְּמַיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם
 וְאִין קוֹבֵר:
 חֵינּוּ חֲרָפָה לְשִׁכְנֵינוּ
 לַעַג וְקֶלֶס לְסַבִּיבוֹתֵינוּ:
 עַד־מָה יִקְוֶה תַאֲנֹף לְנֶעַח
 תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ קִנְיָתְךָ:
 שִׁפָּה חֲמַתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּךָ
 וְעַל מַמְלְכוֹת
 אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:
 בִּי אָכַל אֶת־יַעֲקֹב
 וְאֶת־נֹחַו הַשָּׁמַיִם:
 אֶל־תִּזְכַּר־לָנוּ עֲוֹנֹת רֵאשִׁינִים
 מַהֵר יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ
 כִּי דִלּוֹנוּ מְאֹד:
 עֲזָרוּנוּ | אֱלֹקֵי יִשְׁעֵנוּ
 עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שִׁמְךָ וְהַצִּילֵנוּ
 וְכַפֵּר עַל־חַטָּאתֵינוּ
 לְמַעַן שִׁמְךָ:
 לְמָה | יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיזָה אֱלֹהֵיהֶם
 יוֹדֵעַ (בַּגִּיִּים) [בַּגּוֹיִם] לְעֵינֵינוּ
 נִקְמַת דָּם־עֲבֹדֶיךָ הַשָּׁפוּד:
 תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֲנֶקֶת אֲסִיר
 כַּגְּדֹל זְרוֹעֶךָ
 הוֹתֵר בְּנֵי תְמוֹתֶךָ:
 וְהֵשֵׁב לְשִׁכְנֵינוּ שְׁבַע־תִּים אֶל־חִיקֶם
 חֲרָפְתָם
 אֲשֶׁר חֲרָפְךָ אֲדֹנָי־י:
 וְאֶנְחֵנוּ עִמָּךְ | וְצֹאן מִרְעִיתְךָ
 נֹדְדָה לָךְ לְעוֹלָם
 לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ: (פ)

Chatzos – 12:54 am

Alos HaShachar – either 3:35 am or (72 minutes before sunrise) 4:11 am